

Lau Ae Pol Pa'e Ta Re Ngae Rom Kana Turunglomatana

Pol ke ba ka lau laekia ta ra lopatokonakana te Karais reke momo nga maga kunna e bollau ae Rom. Palu nge ri ka ri ra Iura, ba palu ka ri ra ragau ra sana ri ra Iura. Pol ka lonamatana ka ra lopatokonakana palu re ngae Rom, ava ke sane loā ta maga kunna laeala e bollau tale ine pa'e lau laekia. Minmina na i ke ba ka lau laekia ta baina re ngae Rom nga loreamatana roma, i ka i a tai. Ba ke ba ka lau laekia ta turunglomatana ta pangamologa ra i bai ta pulingmalaga rea te ri.

Nga lau laekia Pol ka patoe i muni ka aposel te orae Nutu tore ta pulingmalagange pangamologa a kanna e pe. Ba i ke role roma,

“Iau ka sana balengleng iau ka ragau bain-garea inenangana kau kurumea puling-malaga ngaungana ka pangamologa e pe e te Karais. Iau ka role minmina ta pangamologa laekia e pe e te Karais ka i ae Nutu ginggingngana ore nga ravunglelenge ragau kinung ra loreapatokona te i. Nutu ravungle lengana laeala ka ragau ra loreapatokona te Karais ke paturu nga Iurame ba ke loa ta ra sana ri ra Iura bole.”
(1:16)

Nga lau laekia Pol ke tunge pangamologa papatu ta ra lopatokonakana ra Iura, ba ke tunge pangamologa papatu ta ra lopatokonakana ra sana ri ra Iura bole. Ba oru e bollau raumana

a Pol matea ta ri kinung nga loreamatana kia ke role roma,

“Ragau kinung ka tongarea kena mana nge Nutu raguna kurumea, ri kinung keke bavaia bainga reke sosoali nge Nutu raguna. Ba ri kinung ka ruvireasa ta ri leleng ma Nutu ore tupu mannangana. Ava ri keke leletupu nge Nutu raguna kurumea Nutu tungngana mana ka lopengana ae i te ri ine kolilele rea kae Jesus Karais matengana.”
(3:22-24)

Minmina na agau te

“...nga manenasa mulianga ka kumangngana ine lolakurumea bangapaga rae Moses kanna roma a i a agau a baingana tupu nge Nutu raguna kurumea, agau tupungana nge Nutu raguna ke lolakurumea lopatokona ae i te Karais mana.” (3:27)

¹ Ka iau ae Pol a iau a akumangngatulu orae Karais Jesus kanna. Nutu ke kiu iau ta iau a aposel te, ba ke toro iau ta pulingmalagange pangamologa a kanna e pe. ² Nutu ke patokale pangamologa laeala e pe nganige tapu nga ragau reke toe kaona pulingmalagangarea ka pangamologa. Ba ri keke pa'e ngallo nga Lau Ae Nutu Kanna e tupu. ³⁻⁴ Ba pangamologa laeala e pe ke panane panganana e te Nutu Tuna, a i ae Revit sivuna te nga momong a agau. Bae Nutu ke pakosining kia roma, ka i a Tuna a kana ka gingginga raumana kurumea sigingpagangana nga mateng ka Kannu E Tupu ginggingngana. Ka i a Jesus Karais A Avolaukita. ⁵ Ba ngallo

nge Karais, Nutu ke tungumane lopengana ae i ba gingginga te mangng ta mangng leleng ra aposel. I ke kuma minmina ta baina mangng nga kinpataea Jesus giana ka ina mangng nga kiue ragau reke momo ngaliua nga ra sana ri ra Iura nga iname kinung ta ri ngeke longo te Nutu ba nga loreapatokona te Jesus. ⁶ Bae Nutu ke kiu miau ra sana miau ra Iura ta miau nga lomiaupatokona te Jesus Karais bole.

⁷ Iau ka papa'e lau laekia te miau kinung re ngae Rom rae Nutu materaumana miau be kiu miau ta miau ra ragau rae i reke tupu:

Iau ka kavkave Nutu a i ae Tamara ta i kala nge Jesus Karais A Avolaukita ngeke tunge lopengana ba momongpengana ae ri te miau.

Pol Ke Bai Ta Kelange Re Ngae Rom

⁸ Kapunu, na iau ka bai ta roleng roma, ngallo nge Jesus Karais iau ka kalapagpage Nutu ae iau ina lauvavai te miau kinung kurumea ragau re nga iname kinung turung ngareangana ka lopatokona ae miau te Karais. ⁹ Iau ka role minmina kurumea, Nutu a iau tumvugu rau-mana ta kumangng ka kumangng a kanna ina iau pulimalaglage pangamologa e pe e te Tuna ta ragau ke la turung roma, pangamologa laekia a kanau ka kaomannmannangana kia. Ke la turung ina iau sana panna ta kavang te i te miau. ¹⁰ Ba ka kaeme kinung na iau ka kavkave roma, ngaroma i nga lonangana, na i nge sale pamau te ta iau atung te miau.

¹¹ Iau ka role minmina kurumea, iau ka matea ta kelanga miau raumana ta baina iau nga tunge

tunga palu onrae Kannu Ae Nutu bai ta tunga rea te miau ta pangaginggingi miau. ¹² O iau ka matea ta ita ngaka palipagingging ita ka lopatokona ae ita. ¹³ Ba kolingau memena, iau ka bai ta turunglomatana te miau roma, iau ka materaumana ta loanga te miau, ava orume keke lengetotokala iau ta ke lele sonrau. Iau ka bai ta loanga ta kelanga miau, ta baina iau nga papapatue ra lopatokonakana te Karais ngaliua nge miau, base inae iau papapatue ra lopatokonakana ngaliua nga ragau pattoto ra sana ri ra Iura.

¹⁴ Nutu ke tunge kumangng te iau ta kalaunge Girikme kala nga ra sana ri ra Girik, ba ra lomatanakana kala nga ra sana ri ra lomatanakana. ¹⁵ Minmina na iau ka matea raumana ta iau pulingmalagange pangamologa e pe te miau raka momo ngae Rom bole.

¹⁶ Iau ka sana balengleng iau ka ragau baingarea inenangana kau kurumea pulingmalaga ngaungana ka pangamologa e pe e te Karais. Iau ka role minmina ta pangamologa laekia e pe e te Karais ka i ae Nutu ginggingngana ore nga ravunglelenge ragau kinung ra loreapatokona te i. Nutu ravunglelengana laeala ka ragau ra loreapatokona te Karais ke paturu nga Iurame ba ke loa ta ra sana ri ra Iura bole. ¹⁷ Pangamologa laekia e pe e te Karais ke papote Nutu kumangngana ine patoe ragau ka ra baingareame ke tupu. Bae Nutu patongana laeala ka ragau ka ra baingareame ke tupu ke loakurumea lopatokona nga pangaturungana ta rongana. Ba pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna ke role minmina bole ine role roma: “Agau a baingana tupu ke la

momongmauli passavele kurumea lopatokona ae i.”

Nutu Iukiangana Ka Ragau Baingarea Reke Sosoali

¹⁸ Pangamologa laekia e pe e ta Nutu patongana ka ragau ka ra baingareame ke tupu kurumea lopatokona ae ri te Karais ka i a pangamologa e bollau raumana. Iau ka role minmina kurumea, Nutu e momo nga tava ke papotpote iukiangana ka ragau baingareame kinung re nga longapalikovauu te i. Ke papotpote iukiangana ka bainga reke sosoali rae ragau reke lengalle pangamologa ora kaomannmannangana kia ka baingarea reke sosoali. ¹⁹ Iau ka role minmina kurumea, lomatana e ta Nutu momongana ke sane ko nge ri. Ke sa. Nutu ke papote te ri tapu. ²⁰ Iau ka role minmina kurumea, pala nganige ka inae Nutu koipage orume kinung nga mogalo laekia e ngape ta ke lele ikia a kae e sonrau, na pamau ke momo tapu ta ragau ravunge lomatana e ta oru rae Nutu ra ragau matarea kanname ke sane ke kela rea. Pamau ke momo ta ri ravunge lomatana e ta Nutu ginggingngana raumana ba momongana e ngailu raumana. Ke pota tapu nga kelangareangana ka oru rae Nutu kuma ki. Minmina na ri nga manereasa roleng roma, mangng ka sana lomangngmatana ka Nutu momongana.

²¹ Ri ka loreamatana kae Nutu, ava ka sana omorea ta ri kalangapagange. Ke sane ke role roma Nutu ka i ae Nutu ora kaomannmannangana kia, ba ke sane ke kinpataea giana kurumea oru ra i kuma ki bole. Ke sa. Keke pulpulia ramareame nga oru ra sana purea, ba osuguna

ke ponu ngallo nga lorea ra sana loreamatana.
22 Ri keke roma ri ra lomatanakana, ava keke lele ra ragau ra sana ramarea. **23** Minmina na keke ulovalakale Nutu a lamana e toakala ora momongana sana lisina, na keke kalapagpage oru ra sinrea ma ragau ra momongareangana moro, ba manume, ba posi ra kaerea tugulu, ba oru reke rarala bole.

24 Minmina nae Nutu ke tungu rea ta loreamatengana reke sosoali ta ri taongamuga kerea kurumea bainga ra balenga, ta baina ri ngeke palipamukuna rea ka mirareame. **25** Iau ka role minmina kurumea, ragau nginngina keke ulovalakale Nutu ora kaomannmannangana kia, na keke kalapage oru a sana kaomannmannangana kia. Keke kalapagpage oru rae Nutu kuma ki ba keke bai ki ma ri ra nutu rae ri. Ke sane ke kalapage Nutu a i ae Akoingapagakana a ragau ngeke kalapage passavele. Ka kaomannmannangana.

26 Keke ulovalakale Nutu, minmina na i ke tungu rea ta loreamatengana ra balenga ta ri taongamuga kerea. Ba ka sana rapanung mana ke bavaia bainga nginngina. Ke sa. Ravale rae ri keke lolakurumea bainga nginngina bole ineke ulovalakale bainga e nga kenong kala nga nareatale memena, na keke enno kala nga ravale pattoto. **27** Ba rapanung keke bai minmina bole ineke ka'e bainga e nga kenong kala nga nareapengana memena, na loreamatengana reke sosoali keke pasigipage lorea ta ri matenge rapanung pattoto mirareame. Rapanung keke bavaia bainga ra mukurea kala nga rapanung pattoto. Minmina na ri keke rarave alanga e soali nga

ri muni mirareame kurumea kumangngarea ka bainga reke taovalo bavakena.

²⁸ Ba otte bole, ka ina ri sana omorea ta ri momong nga lomatana e te Nutu, nae Nutu ke ulotapu rea ta loreamatanganaga reke bona raumana ta ri bainge oru ra agau manenasa kumangng ki. ²⁹ Minmina na keke ponu ka bainga matantana re sane ke tupu, ba bainga reke sosoali raumana, ba bainga re nga bolong, ba bainga nga iu. Keke ponu ka bainga re nga kelangalele, ba samungpunu, ba palingvaling, ba goanga, ba tunga iu. Ka ri ra ra sasangkana ka pangamologa, ³⁰ ba ra rolengsoalikana, ba ra bainga'iukana te Nutu, ba ra longasakana, ba ra lopavolaukana, ba ra muliangakana; keke sissilia pamau matantana ta kumangng ka bainga reke sosoali; ba keke longosasa te tamarea ba nareamemena; ³¹ ka ri ra ragau ra ramareasa ba ragau re sane ke kumkuma kurumea pangamologangarea, ke sane ke matmatea ragau, ba ka ri ra ra lonanasakana. ³² Ri ka loreamatana tapu ka bangapaga rae Nutu kanna reke tupu reke role roma, ragau reke bavaia bainga nginngina keke la ravunge alanga e nga mateng. Ava ri ke sane ke matea ta ronga ka bainga nginngina. Ke sa. Keke umma ta kumangng ki tale, ba keke serengalle ragau pattoto reke umma minmina bole.

2

Kalingnana Ae Nutu Ore Tupu

¹ Minmina na miau raka kalinnane ragau pattoto kaka la siling kanmiau pangamologa nga

inae Nutu nge ballaga miau ka baingamiau reke sosoali. Iau ka role minmina kurumea, baingame kinung ra miau ka kalinanne ragau pattoto ki keke la kalingnana miau muni kurumea miau muni baingamiaume ina miau ka bavaia bainga nginngina mana ra miau ka kalinanne ragau pattoto ki. ² Ita ka loramatana tapu roma, Nutu ke baia bainga e tupu ine kalinanne ragau reke bavaia bainga matana nginngina. ³ Na ka ina one a agau mana kalinanne ragau pattoto ava one muni ko bavaia bainga nginngina bole, na ko roma one ko la kangpatali nga kalingnana ae Nutu ae? ⁴ O one ko roma, lonana e bollau a Nutu tungé te one ine sane ale baingang reke sosoali bolvole ka sana otte ae? Ko sano kelapatokona roma, lonana ae Nutu ke amva ta taongamuga nge one ta one pulingvalakalange baingang reke soali nanguni.

⁵ Ava lomliaume ka onreke gingging beke bilele. Minmina na miau kaka umma ta pangavolaunge alanga ae miau muni ka ina miau ka momalle kae e nga Nutu iukiangana ba kalingnanangana e tupu lelengana. ⁶ Pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna ke role roma,
“I ke la tungnge alanga ae agau kenakena kuruMEA agau laeala bainganame.”

⁷ Minmina nae Nutu ke la tungnge mauling e momo passavele ta ragau re sane ke panna ta kumangng ka bainga reke pepe beke amva ta kalangapage Nutu ba tungnge alangpaga te i, ba keke sissilia mauling ora sana rongana. ⁸ Ava i ke la kengalinge sianalalingana ba iukiangana nga ragau reke sissilia pamaume ta pangavolaunge ri

muni giareame beke longosasa ta pangamologa a kaomannmannangana kia. Keke longlongo ta bainga re sane ke tupu nge Nutu raguna. ⁹ Minmina na maenang ba miralali keke la leleng nga ragau kinung reke umma ka bainga reke sosoali nge Nutu raguna. Ke la pangaturu nga Iurame ba ke la loanga ta ra sana ri ra Iura bole. ¹⁰ Avae Nutu ke la tungnge giavolaungana, ba alangpaga, ba lomannmannangana ta ragau kinung reke kuma ka bainga reke pepe. Ke la pangaturu nga Iurame ba ke la loanga ta ra sana ri ra Iura bole. ¹¹ Iau ka role minmina kurumea, nga Nutu kelangana ka ragau ka sana agau te ngailu nga agau tetoto.

¹² Nutu ke sane tunge bangapaga rae Moses kanna ta ragau ra sana ri ra Iura, minmina na ri keke momo balakala nga bangapaga nginngina. Ba ka ineke baia bainga e soali nge Nutu raguna, na keke la saningrea balakala nga bangapaga nginngina bole. Ba ka inae Iurame ra ri ra ragau reke rave bangapagame ke baia bainga e soali nge Nutu raguna, na bangapaga nginngina keke momo ta kalingnana rea. ¹³ Iau ka role minmina kurumea, ragau reke longe bangapaga rae Moses kanna sane ngeke lele tupu nge Nutu raguna. Ke sa. Ragau reke lolakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao ka ri ra ragau rae Nutu la patongo rea ka ra baingareame ke tupu. ¹⁴ Ka kaomanna, ra sana ri ra Iura ke sane ke rave bangapaga rae Moses kanna; ava ka ina otte ngallo nga lorea ke role kerea ta ri loangakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao, na bainga laeala ke pakosining roma, ri ka loreamatana tapu ka

bainga reke pepe ba bainga reke sosoali ta ragau kumangng ki. Ri ke sane ke rave bangapaga rae Moses kanna, ava keke umma minmina mana. ¹⁵ Ollaeala ke pakosining roma, oru ra bangapaga rae Moses kanna ke role tao keke momo tapu ngallo nga loreame. Ba lomatana e te bainga ra Nutu matea rea ore momo ngallo nge ri ke turupotpota minmina bole kurumea, ka kae palu na loreavainganame keke rorole kerea roma, “One ko baia bainga e soali”, ba ka kae palu na keke rorole kerea roma, “One ko baia bainga e pe.” ¹⁶ Bae Nutu kumangngana laeala ine la patonge ragau palu ka ra baingareame ke tupu ke la leleng ka kae laeala e ngarume nga inae Nutu la kalingnanange oru reke kolulu ngallo nga ragau. Ke la kumangng ka kumangng laeala kae Jesus Karais basema pulingmalagangau ka pangamologa e pe e te Karais ine role.

Oru Ra Bangapagame Ke Role Kae Iurame Tao

¹⁷ Na iau ka bai ta pangamologa kala nge miau raka pato miau kae Iurame. Miau kaka rorole roma, kaka meisgingging tapu kurumea Nutu tungngana ka bangapagame te miau. Ba kaka mulia roma, ka miau ra ragau reke pepe raumana nge Nutu raguna. ¹⁸ Kaka rorole roma, miau ka lomiaumatana ka oru rae Nutu mate rea, ba kaka roma miau ka rave lomatana tapu re ta oru reke pepe ra bangapagame ke role ta ragau kumangng ki. ¹⁹ Ba ka lomiaungana roma, ka miau ra ragau reke pepe ta taongamuga ka ra matarea kanname ke su, ba ta miau tungnge olamana ta ragau reke tattara nga osuguna. ²⁰ Ba kaka rorole roma,

miau ka lomiaumatana masi ta potonge ragau ra sana ramarea ba ta pangalomatanange ragoeme kurumea ravung ngamiaungana ka lomataname kinung ba orume kinung ra kaomanmannangan-gana ki ngallo nga bangapagame. ²¹ Ava miau raka roma miau ka palomatantane ragau pattoto, ke meimia a sana ka palomatantana miau muni? Ba miau raka pulimalaglage pangamologa ta ragau manereasa golong, ke meimia aka golgolo. ²² Miau raka rorole roma, agau nga manenasa bainge bainga e nga kenong kala nga avale a sana i a napengana o apanung a sana i a natale, ke meimia na miau muni kaka kumkuma ka bainga laeala? Ba miau raka rorole roma, reke kavkave nutu ra goanga baingarea ke soali raumana, ke meimia na miau muni kaka rarave oru re nga bale rae nutu ra goang na kaka ulo rea nga bale rae miau? ²³ Miau raka mulia kurumea ravung ngamiaungana ka bangapagame, kaka maimia aka tungtunge balenga te Nutu ina miau ka sana ka lolakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao? ²⁴ Ollaeala ke loakurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma:

“Nge miau ra Iura mana, na ra sana ri ra Iura keke rorolebainga kae Nutu giana.”

²⁵ Ngaroma miau ngaka lolakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao, na pangalu a i a totongtaliu rae miau nga purea. Ava ngaroma miau sana ngaka lolakurumea bangapagame, na kaka lele ma ragau re sane ke rave totongtaliu. ²⁶ Minmina na ngaroma agau e sane rave totongtaliu nge lolakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao, na nge Nutu kelangana kia i ke lele ma

agau e rave totongtaliu. ²⁷ Ba agau ore sane rave totongtaliu ngapotu nga mirana ave lolakurumea bangapagame ke la kalingnana miau raka rave bangapaga reke pa rea kala nga bainga e nga totongtaliu ta miau ka sana ka lolakurumea oru ra bangapagame ke rorole tao.

²⁸ Iau ka role minmina ta agau a i a Iura te nga mirana ine ngapotu mana ka sana i a Iura mannangana. Ba totongtaliu ka sana i a otte e ngapotu ba otte nga agau mirana mana. ²⁹ Ke sa. Iura mannangana ka i a agau a i a Iura ngallo nga lona. Ba totongtaliu mannangana ka i a totongtaliu nga agau lona orae Kannu E Tupu bai kia. Ka sana i a otte a bangapagame onreke pa rea nga lau ke bai kia. Ba agau matana laeala ke sane la ravunge alangpaga ae i nga ragau. Ke sa. Ke la ravunge nge Nutu.

3

¹ Na agau te nge ballaga iau roma, “Ava agau a i a Iura ke ngailu nga agau a sana i a Iura mina ngaetai? Ba totongtaliu ke kalaulaue agau mina ngaetai?” ² Na iau nga ale roma, “Keke kalaulaue nga orume kinung!” Kapunu, nae Nutu ke tunge pangamologa ra kanna ta ra Iura ta ri kelangpatali tao.

³ Ke meimia, ka inae Iura palu ka loreakalasa, na loreakalasangana laeala nge bai kae Nutu ta i sane nge loakurumea pangamologa a kanna ae? ⁴ Ke sa bavakena! Ngaroma ragau kinung nga ri ra goangakana, ollaeala sane nge bai kae Nutu ta i kange pangamologangana a kaomanmannangana kia. Ollaeala ke loakurumea pangamologa

nga Lau Ae Nutu Kanna ore bai ka rolengana te Nutu roma:

“Ragau kinung keke la kelangkona roma pangamologa a kaning ka kaomannmannangan kia ka ino pamolloga.

Ba agau te ka sana la kanna pangamologa nga ina one ngo kalinanne ragau.”

⁵ Ava ngaroma baingara re sane ke tupu nge pakosining ka Nutu baingana reke tupu, na ita ka la roleng mina ngaetai? Ita ka la roleng roma, Nutu tungngana ka iukiangana te ita ke sane tupu ae? (Nga pangamologa laeala iau ka pamologa kurumea ragau pangamologangarea.) ⁶ Ava ke sane minmina bavakena! Ta ngaroma Nutu baingana nge sane tupu, na i ke la kalingnanangana ragau kinung mina ngaetai? ⁷ Ava ngaroma ragau pangamologa ngarea ra goanga ngeke pavolaue Nutu giana ineke pakosining ka Nutu pangamologangana a kaomannmannangan kia, na ke meimia na i ke kalinana rea ba ke patpato rea ka ragau ra baingarea ke soali? ⁸ Ba ke meimia? Ita ngaka role roma, “Ita ngaka bavaia oru reke sosoali ta baina oru reke pepe ngeke lele ae?” Ke sa mannangana. Ava ragau palu keke rolebainga kamangng roma, mangng ka rorolea pangamologa laeala. Nutu kalingnanangana ba tungngana ka alanga e soali ta ragau nginngina ke tupu.

Ka Sana Agau Te A Baingana Tupu

⁹ Minmina na ita ka la roleng laetai? Ita ngaka role roma ita ra Iura kaka pepe nga ragau pattoto ae? Ke sa bavakena! Ta iau ka pakosining

tapu roma, ragau karolu keke bavaia bainga reke sosoali nge Nutu raguna. Ita karolu ra Iura ba ra sana ri ra Iura kinung kaka bavaia bainga reke sosoali. ¹⁰ Iau ka role minmina kurumea, pala na ri keke pa'e pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma:

“Ka sana agau te ore bavaia bainga reke tupu. Ka sana te bavakena;

¹¹ ka sana agau te ora lonamatana kae Nutu, ba ka sana te ore sissilia.

¹² Ri karolu keke bali ka gireame te Nutu, ri kinung keke lele ma mosmosime mana; ka sana te e nge ri ore bavaia bainga e pe, ka sana te bavakena.”

¹³ “Kaoreame keke ulomagalaglage oru reke bona base o nga reke mate; ba tengtengkereame keke gogaga ka kaeme kinung.”

“Pangamologa reke sapune ragau ra tongareea kena ma mue a koatali mena ke lelemalaglaga nga kaoreame.”

¹⁴ “Pangamologa reke mamaoga beke baisoalia ragau

keke ponu nga kaoreame.”

¹⁵ “Keke bolvole ta balinge ragau;

¹⁶ Oru soalingana ureame ba maenangme keke pakosining ka pamau nga ri ke tatao ki,

¹⁷ ba ka sana loreamatana ka bainga e nga pangataramasinge ragau bavakena.”

¹⁸ “Ke sane ke matautaue Nutu.”

¹⁹ Na ita ka loramatana roma oru ra bangapaga rae Moses kanna ke rorole tao, keke rorole ka

ragau ra bangapaga nginngina ke kelapatali te ri. Minmina na ragau kinung kaoreame ngeke rulu mana ka ine ngeke meisı nga kalingnana ae Nutu. ²⁰ Minmina nae Nutu sane nge patoe agau te ka agau e tupu nga raguna kurumea agau laeala loangakurumengana ka bangapagame ta bangapaga nginngina keke turupotpote ragau baingarea reke sosoali nge Nutu raguna.

*Nutu Ke Patoe Ragau Ka Ra Baingareame Ke
Tupu Kurumea Lopatokona Ae Ri*

²¹ Ava sonrau nae Nutu ke papote patongana ka ragau ka ra baingareame ke tupu nga raguna. Ba patong laeala ke sane lolakurumea loan-gakurume ngareangana ka bangapaga rae Moses kanna. Ava oru ra bangapaga rae Moses kanna ba oru ra ragau reke toe Nutu kaona ke rorole tao keke tuture patong laeala. ²² Nutu patongana laeala ka ragau ka ra baingareame ke tupu nga raguna ke lolakurumea ragau lopatokona ae ri te Jesus Karais. Ragau kinung ka tongarea kena mana nge Nutu raguna ²³ kurumea, ri kinung keke bavaia bainga reke sosoali nge Nutu raguna. Ba ri kinung ka ruvireasa ta ri leleng ma Nutu ore tupu mannangana. ²⁴ Ava ri keke leletupu nge Nutu raguna kurumea Nutu tungngana mana ka lopengana ae i te ri ine kolilele rea kae Jesus Karais matengana. ²⁵ Nutu ke tunge Jesus ta i mateng nga maiskovu, ta baina nga matengana Nutu nge kuma ka pamau ta i osungrurunge ragau ra loreapatokona te Karais baingarea reke sosoali. Nutu ke kuma minmina ta pangakosining ka baingana e tupu ka ine malo ba ke sane

ale baingarea reke sosoali ra ri ke kuma ki ka kae re pala. ²⁶ Ba bole Nutu ke tunge Jesus ta pangakosining kae Nutu baingana e tupu ka kae re sonrau. I ke kuma minmina ta baina tupungana nge pota. Ba ke kuma minmina ta baina i nge patoe ragau ka ra baingareame ke tupu kurumea lopatokona ae ri te Jesus.

²⁷ Minmina na agau ke la mulianga ka baingana ine loakurumea bangapaga rae Moses kanna mina ngaetai? I nga manenasa mulianga bavakena. Ke meimia na i nga manenasa mulianga? I nga manenasa mulianga ka kumangngana ine lolakurumea bangapaga rae Moses kanna roma a i a agau a baingana tupu nge Nutu raguna kurumea, agau tupungana nge Nutu raguna ke lolakurumea lopatokona ae i te Karais mana. ²⁸ Iau ka role minmina ta ita ka role tapu roma, agau ke la leleng tupu nge Nutu raguna kurumea lopatokona ae i te Karais mana. I ke sane la leleng tupu kurumea kumangngana ine lolakurumea bangapaga rae Moses kanna. ²⁹ Kaka roma Nutu ka orae Iurame mana ae? Ke sa. Ka i ae Nutu orae ra sana ri ra Iura bole, ³⁰ ta ka i ae Nutu a i kena mana. I ke la patonge reke rave totongtaliu ka ragau reke tupu kurumea lopatokona ae ri te Jesus Karais. Ba ke la patonge re sane ke rave totongtaliu ka ragau reke tupu kurumea lopatokona kena laeala mana. ³¹ Ke meimia, ita kaka rorole roma lopatokona laekia ke sausau ka bangapaga rae Moses kanna ae? Ke sa bavakena! Lopatokona ke sane sausau ki. Ke sa. Lopatokona laekia ke lolakurumea oru rae Nutu mate rea nga Bangapagame mannangana.

4

*Nutu Ke Patoe Abaram Ka Agau E Tupu Ku-
rumea Lopatokona Ae I*

¹ Na ita ka la rolenge pangamologa a taru e te sisiukita ae Abaram? Ba i ke kalipa ka taru? ² Taroma Nutu te patoe Abaram ka agau e tupu kurumea kumangnganame, na i te mulia ka i muni kumangngana. Ava i nga manenasa mulianga nge Nutu raguna. ³ Ta pangamologa ae Nutu kanna ke role roma, “Abaram ka lonapatokona te Nutu, nae Nutu ke patoe ka agau a baingana tupu.”

⁴ Na ka ina agau nge kumkuma ba ngeke kolkolia, na kumangngana laeala kunna ka sana i a tunga. Ke sa. Ka i a alanga ore nga kumangngana mana. ⁵ Ava nga agau ore sane kumkuma ava lonapatokona te Nutu e patpatoe reke sosoali ka reke tupu, Nutu nge tungumane patongana ka agau ka agau e tupu ta agau laeala kurumea lopatokona ae i. ⁶ Bae Revit ke bai ka rolengana minmina mana bole ine role ta loserengngana orae agau e sane kumkuma avae Nutu patoe ka agau a baingana tupu kurumea lopatokona ae i. Ke role minmina ine pa'e pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma:

⁷ “Ragau rae Nutu osurure baingarea re nga longasa ta bangapaga rae Nutu kanna,
ba ragau rae Nutu gaspite baingarea reke sosoali nga loreasereng raumana.

⁸ Ba agau a Nutu sane la patonge baingana reke sosoali ngarume nga lonasereng rau-mana.”

⁹ Na iau ae Pol nga ballaga roma, loserengngana laeala a Revit rorole te ka orae reke rave totongtaliu mana, o ka orae re sane ke rave totongtaliu bole? Ka orae re sane ke rave totongtaliu bole ta ita amaka rorole roma, “Abaram ka lonapatokona te Nutu, nae Nutu ke patoe ka agau e tupu.” ¹⁰ Avaе Nutu ke patoe ka agau e tupu nga pia? Ke patoe minmina ngarume nga totongtaliungana o pala ta i ravunge totongtaliu? I ke sane patoe ka agau e tupu ine rave totongtaliu tapu. Ke sa. Nutu ke patoe Abaram ka agau e tupu pala ta i ravunge totongtaliu. ¹¹ Ba i ke rave killa e nga totongtaliu ore pakosining kae Nutu patongana kia ka agau e tupu kurumea lopatokona ae i ine sane rave totongtaliu tale. Minmina na ragau ra loreapatokona te Nutu ave sane ke rave totongtaliu ka tamarea nge Abaram, ta bainae Nutu nge pato rea ka reke tupu kurumea lopatokona ae ri. ¹² Ba ragau reke rave totongtaliu ka tamarea nge Abaram bole. Avaе Abaram ka sana i a reke rave totongtaliu mana tamarea, ava reke rave totongtaliu beke tatao nga lopatokona laeala ora sisiukita ae Abaram lonapatokone ine sane rave totongtaliu tale.

¹³ Ka inae Nutu patokala te Abaram kala nga sivuna memena ta ri ngeke rave orume nga mogalo laekia e ngape ngarume, nae Nutu patongkalangana laeala ke sane lele kurumea loan-gakurume ngareangana ka bangapaga rae Moses kanna. Ke sa. Ke lele kurumea Nutu patongana ka ragau ka baingareame ke tupu kurumea lopatokona ae ri. ¹⁴ Ta ngaroma ragau ngeke rave oru rae Nutu patokala tao kurumea loangakurume

ngareangana ka bangapaga rae Moses kanna, na lopatokona sana nga puna ba patongkala rae Nutu nga ri ra mosmosime mana. ¹⁵ Iau ka role minmina ta bangapaga rae Moses kanna keke papote Nutu iukiangana ka ragau longasa ngareanganame. Ba taroma bangapagamesa, na agau sane te longosasa.

¹⁶ Minmina na ragau ravungarea ka oru ra patongkala laeala ae Nutu patokala tao ke lolakurumea lopatokona, ta baina patongkala laeala nge momogingging ta Nutu tungnge ma tunga te Abaram sivuna memename kinung. Ba sane nge loa te Abaram sivuna memena ra bangapagame ke kelapatantali te ri mana. Ke sa. Nge loa bole te Abaram sivuna memena ra lopatokona ae ri a tongana kena ma lopatokona ae Abaram. Ka i a ita kinung sisiukita. ¹⁷ Ba ollaeala ke loakurumea Nutu pangamologangana te Abaram eke pa'e nga Lau Ae Nutu Kanna ine role roma: “Iau ka puli one ta one a ragau re nga galiau papatu tamarea.” Nga Nutu ae Abaram lonapatokona te raguna Abaram ka i a tamara. Ka i ae Nutu e tungtunge mauling ta reke mate be patpatoe oru re sane ke mommo ma ri ra onreke momo tapu.

¹⁸ Na nga ragau kelangareangana ka orume keke roma, Nutu lonapoge oru ra i patokala tao te Abaram tapu. Avae Abaram ka lonapatokona ine momalla ta Nutu kumangng kurumea patokalangana te i. Minmina na i ke lele i a galiau papatu tamarea. Ba ollaeala ke loakurumea Nutu pangamologangana te Abaram roma, “Sisivung memena keke la papatung.” ¹⁹ Bae Abaram lopatokona ae i ke sane magogo ine kele i muni

mirana pangapisigingana ma i e mate tapu kurumea, i ka nena ka pesingmatana ka ri base ma 100. Ba malle nga goe kenongana nga napengana ae Sera siana ke gilo bole. ²⁰ Avae Abaram ka sana lonakalasasa kae Nutu patongkalangana te i. Ke sa. I ke umma ta leleng gingging nga lopatokona ae i ba ke kinpataetaea Nutu giana ²¹ kurumea, i ka lonamatana tapu roma, Nutu ka kana ka gingginga ta i kumangng ka oru ra i patokala tao te i. ²² Minmina nae Nutu ke patoe ka “agau a baingana tupu.” ²³ Ava ri ke sane ke pa'e pangamologa nginngina onreke role roma, “Nutu ke patoe ka agau a baingana tupu” ta ri rolenge pangamologa e te Abaram mana. Ke sa. ²⁴ Panga laeala ka orae ita bole ra ragau rae Nutu la patongo ita ka ragau ra baingareame ke tupu kurumea lopatokona ae ita te Nutu e pasigipage Jesus A Avolaukita nga mateng. ²⁵ Keke tunge ta i mateng, ta bainae Nutu nge osurure baingara reke sosoali. Bae Nutu ke pasigipage nga mateng ta baina ita ngaka lele tupu nga raguna.

5

Nutu Kumangngana Ta Ra Lopatokonakana Ine Pato Rea Ka Ra Baingareame Ke Tupu

¹ Minmina na ngallo nge Jesus Karais A Avolaukita, ita ke Nutu kaka momo kinung kurumea Nutu patongana kita ka ra baingareame ke tupu kurumea lopatokona ae ita. ² Ba ngallo nga lopatokona ae ita Karais ke loalu kita lakallo ta lopengana laekia ae Nutu a i tungumane ora ita momo ngia sonrau. Ba ita ka lorasereng

raumana ina ita ka momalla ta Nutu pasisingana ka olamana ae i e toakala te ita ngarume. ³ Ba ita sana nga lorasereng minmina mana. Ke sa. Ita nga loraserengkale maenang ra ita raravu rea bole kurumea lopatokona ae ita. Ta ita ka loramatana tapu roma, maenang nginggina keke umma ka bainga e nga meisinggaingkale maenangme ngallo nge ita. ⁴ Ba bainga e nga meisinggaingkale maenangme ka i a avanga ore nga kelangapatokone agau mannangana. Ba avanga ore nga kelangapatokone agau mannangana ke umma ka bainga e nga momongkale Nutu. ⁵ Ba bainga e nga momongkale Nutu ke sane la baingaraguso kita kurumea, Nutu ke kelingitape baingana e nga matengraumanange ragau lakallo ta lorame kae Kannu E Tupu a i tunge pakita.

⁶ Ka panna ina ita sana likira ta kalaunga ita muni, ka panna laeala mana, nae Karais ke mate te ragau reke longosasa te Nutu. ⁷ Ke isopa ta agau te ngatangng ta i mateng ta kalaunge agau a baingana tupu. Ava kae palu mana, na ragau palu ngeke ngata ta ri muni mateng ta kalaunge agau e pe raumana. ⁸ Avae Nutu ke pakosining ka baingana e nga matengraumanange ragau te ita minakai roma: Ka ina ita ka momo nga baingara reke sosoali tale, nae Karais ke mate ta i kalaunga ita.

⁹ Minmina nae ita ka momo tupu nge Nutu raguna sonrau kurumea Jesus matengana. Ba ita ka la kangapatalinge Nutu iukiangana e ngarume bole ta Nutu ke la ravunglele ita ka kaomannmannangana ngallo nge Karais. ¹⁰ Ngaka kele.

Ka ina ita ra bainga'iukana te Nutu tale, na i ke tungutotokala ka tuna matengana ta ronga ka bainga'iu laeala. Ba ita kaka la kangapatali nga Nutu kalingnanangana ka ragau ngarume bole ta Nutu ke la ravunglele ita ka kaomannmannangana ka Tuna maulingngana. ¹¹ Ba ke sane minmina mana. Ke sa. Ngallo nge Jesus Karais A Avolaukita a i a bainga'iu laeala rongngana, ita ka lorasereng raumana kae Nutu sonrau bole.

Mateng Ka Puna Nge Aram Ba Mauling Ka Puna Nge Karais

¹² Na bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke atu ta mogalo laekia e ngape kurumea agau kena baingana ka bainga e soali nge Nutu raguna. Ba mateng ke lele kurumea agau kena laeala baingana e soali. Minmina na mateng ke kamvasa ta ragau karolu kurumea, ri kinung keke bavaia bainga reke sosoali nge Nutu raguna. ¹³ Ka kae re pala inae Nutu sane tunge bangapaga rae Moses kannna tale, na bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke momo tapu. Ava Nutu ke sane kalinane ragau kurumea bangapagame ka kae nginngina, ta bangapagame ke sane ke lele tale. ¹⁴ Ragau reke lele ngarume nge Aram, ba ragau pattoto reke momo ta ke lele nga kae rae Moses ke sane ke baia longasa ta bangapaga kena laeala ae Nutu a Aram longosa te. Ava mateng ka i a kelangapatali ae ri. Bae Aram ka i a panganana e ta agau te e la atung ngarume nge i.

¹⁵ Ava tunga ae Nutu a i tungumane bae Aram baingana e soali ka sana tongarea kena. Iau ka

role minmina kurumea, agau kena laeala bain-gana e soali ke atu ka mateng ta ragau papatu. Ava lopengana ae Nutu a i tungumane ba tunga a i tunge kurumea Apanung kena laeala Iesus Karais tungngana mana ka mirana nga maiskovu ke atu ka mauling e momo passavele ta ragau papatu. ¹⁶ Ba muni, tunga a Nutu tunge ba oru e lele kurumea agau kena baingana e soali ka sana tongarea kena. Iau ka role minmina kurumea, kalingnana ke lele kurumea agau baingana kena e soali ba ke atu ka kalingnana kana alang e soali. Avae Nutu tungngana mana ka tunga ke lele kurumea ragau baingarea papatu reke sosoali, ba ke atu ka Nutu patongana ka ragau ka reke tupu nga raguna. ¹⁷ Ka kaomanna, ka ina agau kena baia bainga e soali nge Nutu raguna na mateng ke pature kelangpatalingana ta ragau kurumea agau kena laeala baingana e soali. Ava oru e lele kurumea Apanung kena ae Jesus Karais baingana ke bollau raumana nga ollaeala. Iau ka role minmina kurumea, ragau reke rave lopengana ae Nutu a i tungumane ore ponutalao kala nga tungngana ka patongana kerea ka ra baingareame ke tupu keke la kelangpatali nga mauling.

¹⁸ Minmina na agau kena baingana e soali atungngana ka kalingnana kana alang e nga mateng ta ragau kinung ka tongana kena mana ma inae Nutu patongana ka ragau ka reke tupu kurumea agau kena baingana e tupu ke atu ka mauling ta ragau kinung. ¹⁹ Ba ragau papatu lelengarea ra ra baingareame ke sosoali kurumea agau kena longasangana ka tongana kena mana

ma inae Nutu la patonge ragau papatu ra bain-gareame ke tupu kurumea agau kena longngana.

20 Bae Nutu ke atu ka bangapaga rae Moses kanna ta pangavolaunge ragau baingareangana ka bainga reke sosoali. Ava ka ina bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna umma ta leleng bolinglau, na lopengana ae Nutu a i tungumane ke lele bollalau raumana muni.

21 Lopengana ae Nutu a i tungumane ke lele bollalau raumana muni, ta baina lopengana laeala kelangpatalingana kurumea Nutu patongana ka ragau ka ra baingareame ke tupu ngallo nge Jesus Karais A Avolaukita nga tongana kena mana ma ina bainga e soali kelapatantali ba ke pamatmatea ragau pala. Bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke kelapatantali ba ke pamatmatea ragau pala. Ava sonrau na lopen-gana ae Nutu a i tungumane ke kelapatantali ba ke tungtunge mauling e momo passavele ta ragau kurumea lopatokona ae ri te Jesus Karais.

6

Ita Kaka Momomauli Ngallo Nge Karais

1 Minmina nae ita ngaka meimia ka rolengara? Ita ngaka role roma, ita ngaka bavaia bainga reke sosoali nge Nutu raguna tale nga baina lopengana ae Nutu a i tungumane nge lele bollalau ae? **2** Ke sa na ke sa mannangana. Ita kaka lele ma ragau reke mate tapu, minmina na ita kaka ka'e bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna kelangpatalingana te ita tapu. **3** Ta miau ka lomi-aumatana tapu roma, ita kinung ra ri ke pamagoe

ita lakallo te Karais Jesus kaka rave pangamagoe ore pamagoe ita lakallo te Karais matengana.

⁴ Minmina na nga pangamagoe laeala keke talu ita lakallo ta mateng kala nge Jesus, ta baina taongara sonrau nga mauling a pau nga tongana kena mana ma Tamara pangasigingpagangana kae Karais nga mateng ka olamana ae i e toakala.

⁵ Na ngaroma ita ngaka pagiu kala nge i tapu nga matengana minmina, na ita kaka la pagiunga kala nge i ka kaomannmannangana nga sigingpagangana nga mateng bole. ⁶ Ta ita ka loramatana roma, momongara re pala keke katupita rea tapu nga maiskovu kala nge i, ta baina mira a bainga e nga bainge bainga reke sosoali ginggingngana momo ngia nge rongo bavakena. Minmina na ita nga marerasa longnga ta bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ⁷ kurumea, agau e mate tapu ke kapatalia bainga e nga bainge bainga reke sosoali ginggingngana.

⁸ Na ngaroma ita ngaka mate tapu kala nge Karais, na ita ka lorapatokona roma ita kaka la mauling kala nge i bole. ⁹ Iau ka role minmina kurumea ita ka loramatana roma, Nutu ke pasigipage Karais nga mateng tapu. Minmina na i sane la mateng muni. Mateng ka sana kana gingginga muni ta kelangpatali te i. ¹⁰ Mateng ka sana kana gingginga muni ta kelangpatali te i kurumea, mateng laeala a i mate kia, i ke mate pa kena mana. Ke mate pa kena mana ta rongatapu ka bainga e nga bainge bainga reke sosoali ginggingngana. Ava mauling a i mauli kia, i ke mauli ta kinigpataenge Nutu giana kia.

11 Minmina na ngaka kela miau muni ma ragau reke mate beke ka'e bainga e nga bainge bainga reke sosoali kelangpatalingana te ri tapu. Ba ngaka kela miau muni ma ragau reke mauli beke kinpataetaea Nutu giana kurumea pagiungare-angana kala nge Karais Jesus. **12** Minmina na sana ngaka ngatakale bainga e nga bainge bainga reke sosoali ta i a kelangapatali nga miramiaume ta miau longnga ta loreamatengana reke sosoali. **13** Sana ngaka tunge miramiau iname ta bainga e nga bainge bainga reke sosoali, ta baina i nge baia bainga reke sosoali ka miramiau iname. Ke sa. Ngaka tungu miau muni te Nutu ma ragau rae Nutu ravugaliu rea nga mateng beke momo mauli. Ba ngaka tunge miramiau iname te Nutu, ta baina i nge bavaia bainga reke tupu ki. **14** Ta bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna sana nga kana gingginga muni ta kelangpatali te miau kurumea, bangapagame ke sane ke kelapatantali te miau. Ke sa. Lopengana ae Nutu a i tungumane ke kelapatantali te miau.

*Ngaka Lele Ma Ra Kumangngatulu Nga Bainga
E Nga Kumangng Ka Bainga Reke Tupu Nge Nutu
Raguna*

15 Sonrau na bangapagame ke sane ke kelapatantali te ita. Ke sa. Lonana ae Nutu ka i a kelangpatali ae ita. Ava ollaeala ka sana i a ngatangng ta ita bainge bainga reke sosoali. Ke sa na ke sa bavakena! **16** Miau ka lomiaumatana tapu roma, nga ina miau ngaka tungu miau muni ta agau te ta longa te i ma kumangngatulu ae i, na ka miau ra kumangngatulu nga agau

laeala a miau ka longlongo te. Ka tongana kena mana ma bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ba bainga e nga bainge bainga reke tupu nge Nutu raguna. Ngaroma agau nga i a akumangngatulu nga bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna, na bainga laeala ke la taongamuga kia ta mateng. Ava ngaroma agau nga i a akumangngatulu nga bainga e nga longnga te Nutu, na bainga laeala ke la taongamuga kia ta i kumangng ka bainga reke tupu nge Nutu raguna. ¹⁷ Avae mangng ka lomangngpe kae Nutu kurumea, pala, na ka miau ra kumangngatulu nga bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna, ava sonrau na miau kaka pulia lomiaume mannangana ta longnga ta pangalomatana laeala a miau ka rave. ¹⁸ Nutu ke ulomalaga miau tapu nga pulangkala a bainga e nga bainge bainga reke sosoali. Ba miau kaka lele ma miau ra kumangngatulu re nga bainga e nga bainge bainga reke tupu nge Nutu raguna.

¹⁹ Iau ka toe ka pangamologa laeala kurumea, oru ra iau rorole kamiau ki keke isopa ta miau lomiaumatana ki. Pala na miau kaka ule miramiau iname ma ra kumangngatulu nga bainga ra mukurea, ba bainga nga longasa te Nutu. Na keke pasigipage longasa te Nutu muni. Ava sonrau, na ngaka ulo rea ma ra kumangngatulu nga bainga e nga bainge bainga reke tupu nge Nutu raguna, ta baina miau ngaka lele miau ra ragau reke tunge maulingarea te Nutu mannangana. ²⁰ Iau ka role minmina ta ka ina miau ka momo ra kumangngatulu nga bainga e nga bainge bainga

reke sosoali nge Nutu raguna, na kaka momo balakala nga bainga reke tupu nge Nutu raguna. **21** Minmina na ka bai ta balinglaga miau roma, pala, ka ina miau ka bavaia bainga nginngina ra miau ka balengleng miau ki sonrau, na kaka rarave oru e pe o ke sa? Ka sana ka rarave oru e pe kurumea, alanga nga oru nginngina ka i a mateng mana. **22** Ava sonrau nae Nutu ke ulomalaga miau tapu nga pulangkala a bainga e nga bainge bainga reke sosoali. Ba miau kaka lele miau ra kumangngatulu rae Nutu kanna. Minmina na kaka rarave oru e pe ore bai ka miau ta miau ra ragau reke tunge maulingarea te Nutu mannangana. Ba alanga nga ollaeala ka i a mauling e momo passavele. **23** Iau ka role minmina ta alanga nga bainga e nga bainge bainga reke sosoali ka i a mateng. Ava tunga a Nutu tungumane ka i a mauling e momo passavele ngallo nge Karais Iesus A Avolaukita.

7

Ra Lopatokonakana Keke Kamapitakama Kae Karais

1 Iau ka rorole kamiau ra lomiaumatana tapu ka bangapagame. Minmina na kolingau memena ngallo nge Karais, miau ka lomiaumatana tapu roma, bangapagame keke kelapatali ta agau ine momomauli mana. **2** Iau nga toe ka bangapaga e nga palingravung rea minakai roma: Ka ina avale nge kamapitakama ka apanung, na bangapagame keke samapite avale laeala kala nge natale ka ina natale momomauli tale. Ava ngaroma

natale nge mate, na avale laeala ke kapatali tapu nga bangapaga samangpitangana kia kala nge natale laeala. ³ Minmina na ngaroma avale laeala nge kamapitakama ka apanung tetoto ka ina natale momomauli tale, na keke la patonge ka avale e keno kala nga apanung a sana i a natale. Ava ngaroma natale nge mate, na i ke kapatali tapu nga bangapaga laeala samangpitangana kia. Minmina na ngaroma i nge kamapitakama ka apanung tetoto, na ala sana nga i a avale e keno kala nga apanung a sana i a natale.

⁴ Minmina na kolingau memena ngallo nge Karais, Nutu ke bai ka miau minmina bole, ta baina miau ngaka lele ma ragau reke mate tapu beke kapatali nga Bangapagame samangpita ngareangana kerea kurumea pagiungamiaungana kala nge Karais nga mateng. Nutu ke kuma minmina nga baina miau ngaka kamopita ka agau tetoto a i a agau laeala ae Nutu pasigipage nga mateng. Ba ke kuma minmina ta baina ita ngaka lele ma bega onreke piaupiau te Nutu. ⁵ Iau ka role minmina ta ka ina mirara loreamaten-ganame ke taoamugmuga kita, na oru ra bainga reke sosoali ke mate rea onra Bangapagame ke pasigipaga rea keke umma nga mirara iname ta ri piaunge kanrea e nga mateng. ⁶ Ava sonrau na ita kaka kapatali nga Bangapagame samangpita ngareangana kita tapu kurumea matengara ba kangapatali ngara nga Bangapaga nginngina onreke samapita ita pala. Minmina na kumangng a ita kumkuma kia sonrau ke sane lolakurumea bangapaga onreke pa rea nga lau pala. Ke sa. Ke lolakurumea pamau a pau orae Kannu E Tupu.

Bainga E Nga Bainge Bainga Reke Sosoali Ku-mangngana Ngallo Nge Ita

⁷ Minmina na ita ngaka role mina ngaetai? Ita ngaka role romा, Bangapagame ka ri ra oru reke sosoali ae? Ke sa na ke sa bavakena! Bangapagame ka sana ri ra oru reke sosoali, ta ngaroma Bangapagame sane teke momo na iau sana ta laumatana ka bainga reke sosoali nge Nutu raguna. Minmina na iau sana ta laumatana romा, bainga nga kelangalele ka i a bainga ore soali taroma Bangapagame sane teke role romा, “Sano ngo kelalelea onra agau tetoto kanna.”

⁸ Ava bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke kalipa ka pamau e nga longasa mannangana nga bangapagame. Minmina na bainga laeala ke umma ta pangasigingpagange bainga nga kelangalele matantana kinung ngallo nge iau. Ta ngaroma Bangapagame sane ngeke momo, na bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna sana nga kana gingginga.

⁹ Ba pala, ka ina iau sana laumatana ka oru ra bangapagame ke role tao, na iau ka momomauli. Ava ka ina iau rave lomatana ta bainga re sane ke tupu nge Nutu raguna, na bainga laeala e nga bainge bainga reke sosoali ke sigipaga na iau ka mate. ¹⁰ Minmina na bangapaga laekia ora Nutu rolea ta tungnge mauling ke baia mateng ngallo nge iau. ¹¹ Ke bai minmina ka ina bainga e nga bainge bainga reke sosoali ke kalipa ka pamau e nga longasa mannangana nga bangapagame, ba ke goa iau. Na bainga laeala ke rapite bangapaga nginngina na ke sapunu iau ki. ¹² Minmina na Bangapagame keke tupu. Ba

bangapaga kenakena rae Nutu kanna keke tupu ba ka kaomanna ki, ba keke pepe.

¹³ Na ke meimia? Ita ngaka role roma, bangapaga ka ore pe ava ke lele ta i a oru e baia mateng nge iau ae? Ke sana minmina! Bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke baia mateng ngallo nge iau, ta baina bainga laeala soalingana nge lele pota mannangana. Bainga laeala nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke rapite bangapaga reke pepe, na ke baia mateng ngallo nge iau. Minmina na bangapaga rae Nutu kanna keke pakosining roma, bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ka i a bainga ore soali bavakena.

¹⁴ Iau ka role minmina kurumea, ita ka loramatana roma, Bangapagame ka onrae Kannu Ae Nutu tungu rea. Ava ka iau a agau a i a mira. Ka iau a akumangngatulu ore longlongo ta bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna. ¹⁵ Iau ka laupalilli bavakena ka oru ra iau kumkuma ki kurumea, iau ka sana kumkuma ka bainga ra iau mate rea. Ke sa. Ka kumkuma ka bainga ra iau sana mate rea. ¹⁶ Na kumangngau laeala ina iau kumkuma ka bainga ra iau sana mate rea ke pakosining roma, ngallo nge iau, iau ka ngatakale Bangapaga rae Moses kanna ba ka role roma ka onreke pepe. ¹⁷ Minmina na ka sana iau a umma ta kumangng ka oraekia, ava bainga laeala e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ore momo ngallo nge iau ke kumkuma kia. ¹⁸ Iau ka laumatana roma, ka sana otte ore pe e momolu nge iau. Iau ka rorole ta mirau, ka sana otte e pe nge i. Ka role minmina kurumea, iau ka

kau ka lovaingana ta kumangng ka bainga e pe nge Nutu raguna, ava ka sana kau gingginga ta kumangng kia. ¹⁹ Bainga ra iau bai ta kumangng ki, ka sana kumkuma ki, ava ka bavaia bainga nginngina reke sosoali ra iau sana mate rea. ²⁰ Na kumangngau laeala ina iau bavaia bainga ra iau sana mate rea ke pakosining roma, ka sana iau a umma ta kumangng ka ollaeala. Ava bainga laeala e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ore momo ngallo nge iau ke kumkuma kia.

²¹ Minmina na iau ka kalipa ka otte e soali e kumkuma ngallo nge iau a agau ora lonavavai ta kumangng ka bainga reke pepe. ²² Iau ka role minmina kurumea, iau ka lausereng ta loangakurumenge bangapaga rae Nutu kanna ngallo nge iau. ²³ Ava iau ka kelapa ka gingginga matana tetoto ore momo nga mirau iname. Ba gingginga laeala ke palivali ba ke sanangalle gingginga e momo ngallo nge iau nga giligu bagana. Ba ke pulakala iau nga gingginga e nga bainge bainga reke sosoali ore umma nga mirau iname. ²⁴ Ka iau a agau a besangkana raumana! Tai mannangana ke la i ravunglele iau nga mirau laekia e nga mateng? ²⁵ Ita ngaka kalapage Nutu kurumea ravunglelengana kita kae Jesus Karais A Avolaukita!

Minmina na kumangnga matana lua keke momo ngallo nge iau. Te ka i a kumangng laeala a iau muni kuma kia ngallo nge iau nga giligu bagana ina iau umma ta loangakurumea bangapaga rae Nutu kanna. Ba matana te muni ka i a kumangng laeala a mirau kumkuma kia ine

umma ta loangakurumea gingginga ae bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna.

8

Nutu Ke Ulomalaga Ita Nga Pulangkala Orae Bainga E Nga Bainge Bainga Reke Sosoali

¹ Minmina na sonrau ragau reke momo ngallo nge Karais Jesus ke sane ke la ravunge alanga e soali kurumea baingarea reke sosoali. ² Iau ka role minmina kurumea, Kannu E Tupu ginggingana ore tungtunge mauling mannangana ngallo nge Karais Jesus ke ulomalaga miau tapu nga gingginga orae bainga e nga bainge bainga reke sosoali ba mateng. ³ Bainga e nga bainge bainga reke sosoali ke momopita ngallo nga ragau mirareame. Minmina na kumangnga ora Bangapaga rae Moses kanna ke kumkuma kia ka sana kana gingginga ta ulongmalaga miau. Avaе Nutu muni ke ulomalaga miau ine ba'e i muni Tuna nga agau mirana ora sinna ma ragau mirarea ra bainga e nga bainge bainga reke sosoali momo ngi. Ke ba'e Tuna ta ronga ka bainga e nga bainge bainga reke sosoali kumangngana. Minmina nae Nutu ke kalinane bainga e nga bainge bainga reke sosoali e umma ngallo nga ragau mirareame, ba ke tunge kana alang. ⁴ I ke kuma minmina ta baina longa ora Bangapaga rae Moses kanna ke matea nge lele ngallo nge ita ra sana ka tatao kurumea mirara loreamatenganganame ava kurumea Kannu E Tupu lonamatenganganame.

⁵ Reke tatao kurumea mirarea loreamatenganganame keke pulia gilirea baganame nga onra

mirareame ke mate rea. Ava ragau reke tatao kurumea Kannu E Tupu lonamatenganame keke pulia gilirea baganame nga onra Kannu E Tupu mate rea. ⁶ Agau e pulia gilina bagana nga mirana lonamatenganame ke la kalingpa ka mateng mana. Ava agau e pulia gilina bagana nga Kannu E Tupu lonamatenganame ke la ravunge mauling ba momongpengana. ⁷ Iau ka role minmina ta agau e pulia gilina bagana nga mirana lona-matenganame ke bai'iu kae Nutu kurumea, i ka sana omona ta longnga ta bangapaga rae Nutu kanna. Ba i ka ruvinasa ta longnga bavakena. ⁸ Ba ragau ra mirarea loreamatenganame ke taoamugmuga kerea ka sana likirea ta ri kumangng ka otte a Nutu matea.

⁹ Ava ngaroma Kannu ae Nutu nge momo ngallo nge miau ka kaomanna, na miramiau loreamatenganame ale sane ke taoamugmuga kamiau. Ke sa. Kannu E Tupu ke taoamugmuga ka miau. Ava ngaroma Kannu E Karais sane nge momo nga agau, na agau laeala ka sana i a agau orae Karais. ¹⁰ Na ngaroma Karais nge momo ngallo nge miau, na ka oru lua keke momo nge miau. Miramiaume keke mate tapu kurumea, bainga e nga bainge bainga reke sosoali nge Nutu raguna ke pamate rea. Ava kannumiaume keke momomauli kurumea, Nutu ke pato miau ka ra baingareame ke tupu nga raguna. ¹¹ Ba ngaroma Kannu ae Nutu e pasigipage Jesus nga mateng nge momo ngallo nge miau, nae Nutu e pasigipage Karais Jesus nga mateng ke la tungnge mauling ta miramiaume bole kurumea Kannuna momongana ngallo nge miau.

¹² Minmina na kolinggau memena ngallo nge Karais, ita sana ngaka longlongo ta mirara loreamatenganame. Ba ita sana ngaka ngatakalkala rea ta ri taongamuga kita. Ke sa. ¹³ Ta ngaroma miau ngaka tatao kurumea miramiau loreamatenganame, na kaka la mateng. Ava ngaroma ngaka sapunpune miramiau kumangngareame ka Kannu E Tupu ginggingngana, na kaka la mauling. ¹⁴ Iau ka role minmina kurumea, ragau kinung rae Kannu E Tupu taoamugmuga kerea ka ri ra goe rae Nutu. ¹⁵ Ka ri ra goe rae Nutu kurumea, Kannu a Nutu tunge te miau ka sana i a Kannu ore bavai miau ta mataunge Nutu muni basema ra kumangngatulu reke matautau e ravollalaukerea memena. Ke sa. Kannu a Nutu tunge te miau ka i a Kannu ore bai miau ta miau leleng goe rae Nutu. Minmina nae Kannu laeala ke bavai ita ta kiunga te Nutu roma, “Abba!* Tamamangng!” ¹⁶ Kannu ae Nutu kala nga kan-nura keke rolekinung roma, ka ita ra goe rae Nutu. ¹⁷ Na ngaroma nga ita ra goe rae Nutu, na oru rae Nutu la tungnga rea ta goe rae i ka onrae ita bole. Oru rae Nutu kanna ka ri ra oru rae ita, ba oru ra i la tunga rea te Karais ka onrae ita bole. Ava ita ngaka rarave miralali bole baseme Karais ine rave miralali, ta baina ngarume na ita nga meisi kala nge i nga olamana ae i e toakala.

Olamana Ore Toakala E La Leleng Ngarume

¹⁸ Na nga kelangaungana ka miralali ra ita ka raravu rea ka kae re sonrau, ita sana nga loravavai raumana te ri. Iau ka role minmina

* **8:15:** “Abba” ka mirana roma, Tamamangng.

kurumea, olamana laeala e toakala a Nutu la pangakosining te ita ngarume ke la bolinglaunga ba ke la penga raumana. ¹⁹ Oru rae Nutu kuma ki kinung nga mogalo laekia e ngape ba nga tava keke momalla ba keke kelkela kaligi ta kae laeala inae Nutu la pangapotange ragau ra ri ra goe rae i mannangana. ²⁰ Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke bai ka oru nginngina ra i kuma ki ta ri ra oru reke besa basema agau e besa ta rongapatapu ka kumangng a kanna. Avae Nutu muni ke ule besanga laeala nge ri ta baina ri ngeke momalla. ²¹ Keke momalle kae laeala inae Nutu la ulongmalaga rea nga pulangkala e nga mateng, ta baina ri bole ngeke rave olamana laeala e toakala orae goe rae Nutu.

²² Ita ka loramatana roma, oru rae Nutu kuma ki kinung nga mogalo laekia e ngape ba nga tava keke punpunu beke momalle miralali rongngana. Ba keke momalla sonrau tale basema avale e bai ta toangapisigi ine punpunu be momalle miralali rongngana. ²³ Ba ka sana ri mana ke kuma minmina. Ke sa. Ita raka rave tunga re kapunu reke lele kurumea Kannu E Tupu kumangngana kaka punpunu ngallo nge ita bole. Ita kaka punpunu ngallo nge ita ina ita ka momalla ba ka kelkela kaligi ta kae laeala inae Nutu la pangakosining roma, ka ita ra goe rae i. Ita kaka momalla ba kaka kelkela ta kae laeala inae Nutu la ulongmalage mirarame nga pulangkala a mateng. ²⁴ Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke ravulele ita tapu, ava sonrau na ita ka sana ka kele mirarame kangapatali ngareangana nga pulangkala a mateng tale. Ke sa. Ita kaka

momalla ta kelange orume mannangana. Na ngaroma agau te nge kele oru a i momalla te tapu, na ollaeala sana nga i a momongkala muni. Ke sa. Ka sana i a momongkala muni kurumea, i ke kele oru a i momalla te ine lele tapu. ²⁵ Ava ngaroma ita ngaka momalla ta oru ra ita sana ka kela rea tale, na ita kaka la umma ta kelanga ba momongkala rea ka siarame gingging ngareangan-gana.

*Nutu Kumangngana Te Ita Raka Momo Ngallo
Nge Karais*

²⁶ Ollaeala ka tongana kena mana ma inae Kannu E Tupu kalaulau ita nga likirasangana. Ita ka sana loramatana ka pangamologa ra ita la kavanga tao, avae Kannu E Tupu muni ora lonamatana ka oru reke momo ngallo nge ita ke tuturu rea te Nutu. Ba ke punpunu ka kavangana te Nutu te ita ka pangamologa a sana agau lonamatana kia. Ba ke kavkave Nutu te ita ka punungana ka pangamologa onra ragau pangamologan-gareame ke moro ta roleng tao. ²⁷ Nae Nutu ore kelalulu lakallo nga lorame ka lonamatana kae Kannu E Tupu lonamatenganame kurumea, Kannu E Tupu kavangananame ta kalaunge ragau rae Nutu reke tupu keke lolakurumea Nutu lonamatanganame.

²⁸ Ba ita ka loramatana roma, Nutu ke bavai ka orume kinung onreke lele nge ita raka materau-mane Nutu ta ri kumangng ka onreke pepe mana. I ke bavai minmina te ita ra i kiu ita kurumea lonangana. ²⁹ Iau ka role minmina kurumea, ragau rae Nutu lonamatana kerea pala roma ri ka la loreapatokona, ka ri ra ragau rae Nutu role

pala ta ri ngeke lele ra baingareame me Tuna. I ke bai minmina ta bainae Tuna nga i e kapunu ngaliua nga kolingana memena nginngina ra ri papatu. ³⁰ Ba ragau rae Nutu role pala ta ri ngeke lele ra baingareame me Tuna ka ri ra ragau rae Nutu kiu rea te i bole. Ba ragau rae Nutu kiu rea te i ka ri ra ragau rae Nutu pato rea ka reke tupu nga raguna. Ba bole ragau nginngina ra i pato rea ka reke tupu ka ri ra ragau rae Nutu la tungnge olamana e toakala ngarume te ri.

³¹ Na ita kaka la rolenge pangamologa a taru ta oru nginngina? Ita kaka la roleng roma, Nutu ke momo ta kalaunga ita. Minmina na tai mannangana nge sanangkala ita? ³² Nutu ke sane bolo kae Tuna. Ke sa. I ke ule ta ragau kamarea ta ri samungpununge, ta baina Tuna nge rave ita kinung ra lorapatokona te i mallera nga mateng. Minmina na i ke la tungamane orume kinung reke loakurumea pagiungarangana kala nge Tuna bole te ita. ³³ Na tai mannangana ke la loanga kita ra Nutu toro ita ta pangamaising ita nga kalingnana nge Nutu raguna? Ka sana te bavakena kurumea, Nutu muni ke patpato ita ka ra baingareame ke tupu nga raguna. ³⁴ Ba tai mannangana ke la turunge baingarame alangareangana? Ka sana te bavakena kurumea, Karais Iesus ke mate, avae Nutu ke pasigipage nga mateng. Ba sonrau na i ke mommo ngae Nutu bavana nga kamana e pe, ba ke kavkave Nutu te ita. ³⁵ Tai mannangana ke la bainga kae Karais ta i kange matengraumanangana kita? Ka sana te bavakena ora kana gingginga ta bainga kae Karais ta i kange matengraumanangana kita.

Ragau puling ngareangana ka maenangme o losoalingana te ita sane nge bai kia. Ba ragau pangamiralali ngareangana kita sane la bainga kia bole. Ngaroma ita ngaka moro ta kaning ba nga mate kara raumana, na oliaeala ke sane la bainga kae Karais ta i kange matengraumanangana kita. Ba ngaroma ita sana nga kara lungapaga, o otte nge bai ta baingasoaling ita, o ragau ngeke sapunpunu ita ka resallame, oru nginngina kinung ke sane ke la bainga kae Karais ta i kange matengraumanangana kita. ³⁶ Oru nginngina keke loakurumea pangamologa a ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma:

“Ka mangnga ra ragau rae One, ba kurumea oliaeala mana na ragau keke bai ta samungpunu mangnga ka kaeme kinung;

Keke ella mangng ma sipsip onra ragau ke bai ta samungpunu rea mana.”

³⁷ Ava ita kaka ulopisigsigia maenang nginngina kinung kurumea i e materaumana ita momongana ngallo nge ita. ³⁸ Iau ae Pol ka role minmina kurumea, iau ka laumatana ka kaomannmannangana roma, ka sana otte ora kana gingginga ta bainga kae Nutu ta i kange matengraumanangana kita. Ngaroma otte nge bai kita ta mateng, o ngaroma oru ngeke lele nge ita ina ita ka momomauli, oru nginngina ke sane ke la bainga kae Nutu ta i kange matengraumanangana kita. Ba anggelome, o kannu reke sosoali, o oru reke momo sonrau, o oru reke la leleng ngarumrume, o oru ra karea gingginga raumana, ³⁹ o oru reke momo ngailu, o oru reke momo ngape, o otetoto e momo sonrau, oru

nginngina kinung sana nga likirea ta bainga kae Nutu ta i kange matengraumanangana kita, a i pakosining kia kae Karais Jesus A Avolaukita.

9

Nutu Pulingana Ka Lona Ta Re Ngae Israel

¹ Na nga oru ra iau la roleng kamiau ki gialgiala, iau nga role ki ka kaomannmannangana. Iau ka pagiu kala nge Karais tapu, minmina na iau ka sana goga miau. Lovaingana ore momolu nge iau kala nge Kannu E Tupu keke rolekinung ta ² lopupungana ba lotaningngana ae iau ka kaeme kinung ina lauvavai ta ragau rae iau re ngae Israel. ³ Iau ka materaumane ragau rae iau re ngae Israel ra ri ra kolingau memena mannangana. Ba iau ka matea raumana ta ri nga loreapatokona te Karais. Matengaungana kerea ke bollau raumana. Minmina na ngaroma nge kalau rea, na nge pe ngaroma Nutu nge tunge alanga e soali te iau ba nge pulivalakala iau nge Karais ngaroma nge kalau rea. ⁴ Ka ri ra sisiukamangng ae Israel sivuna memena bae Nutu ke pato rea ka goe rae i. Ba pala na i ke pakosining ka olamana e toakala ae i te ri. Ba ke kuma ka piunga ba bongame kala nge ri, ba ke tunge Bangapaga ra kanna te ri. Ba i ke palomatana rea ka bainga re nga kumangng ka kumangng a kanna nga tempel, ba ke role kerea ka oru papatu ra i bai ta kumangng ki nge ri. ⁵ Abaram, bae Aisak, bae Iekop ka ri ra sisiukerea memena. Bae Karais a i a agau orae Nutu ba'e ka i a Israel te. Ka i ae Nutu a i a kelangpatali nga

orume kinung. Ita ngaka kinpataetaea giana ka kaeme kinung. Ka kaomannmannangana.

⁶ Ava ita sana ngaka role roma, Nutu ke sane loakurumea patongkalangana te sisiukerea memena. Ke sa. Ta ka sana Israel sivuna memena kinung ka ri ra Israel sivuna memena mannangana. ⁷ Ba bole Nutu patongana ka ragau ka goe rae i ke sane lele kurumea ragau patongareangan-gana ka ri muni kae Abaram sivuna memena. Ke sa. Avae Nutu patongana ka ragau ka goe rae i ke lolakurumea Nutu pangamologangana te Abaram ine role roma: “Sivung memena keke la leleng nge Aisak.” ⁸ Na pangamologa laeala ka mirana roma, Nutu ke sane patpatoe ragau reke lele nge Abaram mana ka goe rae Nutu, ava ragau reke lele palimule kurumea Nutu patongkalangana te Abaram. ⁹ Iau ka role minmina kurumea, Nutu patongkalangana laeala te Abaram ke role roma:

“Iau ka la muleng ka kae a iau pulia tapu, na ningpengana ae Sera ka la kana ka goe a panung.”

¹⁰ Ba bole iau ae Pol nga toe ka Abaram gulavana piau ae Reveka ina nena ka goe lua ra boge nge Aisak a i ae sisiukamangng. ¹¹⁻¹² Pala ta Reveka toangapisiginge goe lua nginngina ra boge, ina ri pana lua ke sane ke kuma ka otte e pe o otte e soali tale, nae Nutu ke role kae nareame roma,

“Ngarume na ne kapunu nga i a akumangngatulu a ne ngarume.”

Nutu ke role kae Reveka minmina ta baina ragau kinung nga loreamatana roma, Nutu kumang-

gana ka ragau ke lolakurumea i muni lonangana mana. Ke sane lolakurumea ragau kumangng ngareangana ka otte. Ke sa. Ke lolakurumea i a Nutu muni katotongana ka ragau kurumea lonangana. ¹³ Ba ollaeala ke loakurumea Nutu pangamologangana a ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,

“Iau ka matea Iekop, ava ka sana matea Iso.”

¹⁴ Na ita ka la roleng mina ngaetai? Ita ngaka role roma, Nutu kumangngana ka ragau ke sane tupu ae? Ke sa, na ke sa mannangana! ¹⁵ Ollaeala ke loakurumea pangamologa a Nutu rolea te Moses pala roma,

“Ngaroma iau nga laungana, na nga ule lonana ae iau ta agau te,

ba ngaroma nga laungana na sana nga baisoalia agau te.”

¹⁶ Minmina na ke sane lolakurumea ragau loreamatengana o kumangng ngareanganame. Ke sa. Ke lolakurumea Nutu lonana ae i ta ragau mana. ¹⁷ Iau ka role minmina ta nga Lau Ae Nutu Kanna, Nutu ke role kae Pero a i a kelangpatali ngae Isip pala roma,

“Iau ka toro one ta one a kelangpatali ta ka puna minakai roma, ragau ngeke kelapatokone ginggingngau nga maenang ra iau ulo rea nge one, ba ragau re nga iname kinung nga mogalo laekia e ngape ngeke longe gian.”

¹⁸ Minmina na ngaroma Nutu nga lonangana, na i nge ule lonana ae i ta agau. Ba ngaroma Nutu nga lonangana, na nge bai ka agau ta i a alongasakana bole.

¹⁹ Na te e nge miau nge role kau roma, “Nuttu ke kumkuma ka ragau kurumea lonangana mana, na ke meimia na ke tungtunge alang ina agau nge baia bainga e soali nga raguna? Ta tai ka likina ta sanangkalange Nuttu lonangana?” ²⁰ Ava iau ae Pol nga ballage agau laeala roma, ka one ae tai mannangana ikolong o bai ta alanggaliunge Nuttu? Oru a agau kuma kia sane nge role ka agau laeala roma, “Ko meimia na ko kuma kau minakai?” Sane nge role minmina. ²¹ Ba bole, agau e kumkuma ka gato ba orume ka mogalo nge kuma ka mogalo inte kurumea lonangana kia mana. Ngaroma i nge bai ta kumangng ka gato ore nga inung ka kae re bollau, ba gato tetoto muni ore nga inung ka kaeme kinung nga mogalo ina kena mana, na nge kuma ki. Ba agau nga manenasa roleng kia roma, “Ko meimia na ko kuma minakorong?”

²² Ollaeala ka tongana kena mana ma Nuttu kumangngana ka ragau. I ke bai ta pangapotange ginggingngana ba iukiangana ka ragau ra bain-gareame ke sosoali nga raguna. Ava i ke momokala tale ba ke sane tunge alanga bolvole ta ragau nginngina ra i kaliangga rea pala nganige ta baingasoali rea. ²³ I ke kuma minmina, ta baina i nge papote kumangngana ora olamana e toakala ba sana lisina nga ragau ra i kuma kerea ta ulonge lonana ae i te ri. Ka ri ra ragau rae Nuttu kalitupu rea pala ta ri momong nga olamana e toakala ngarume. ²⁴ Iau ka rorole te ita mana, ita ra ragau rae Nuttu kiu ita te i. Ba i ke sane kiu mangng ra Iura mana, ke sa. I ke kiue ra sana ri ra Iura bole. ²⁵ Bae Nuttu ke role minmina bole nga lau a Osea

pa'e pala ine role roma:

“Iau ka la patonge ragau ra sana ri ra ragau rae
iau ka ‘ragau rae iau’;

ba ka la patonge avale ora sana i a avale a iau
matea ka ‘avale ora iau materiaumane.’ ”

²⁶ Ba nga inte toto nga lau laeala a Osea pa'e pala,
i ke role roma:

“Nga inaeala a Nutu role kerea roma, ‘Ka sana
miao ra ragau rae iau,’

nga inaeala mana nae Nutu ke la patongo rea
ka ‘goe rae Nutu ora kana ka ginggingame
kinung.’ ”

²⁷ Ba nga lau a Aisaia pa'e pala i ke pamologa
kaligi ta re ngae Israel roma:

“Israel goe rae i ka ri papatu raumana basema
bai onreke momo nga pelau kaona, avae
Ntu ke la ravunglelenge ragau tutuna nge
ri mana.

²⁸ Ta Nutu a i ae Avolau ke la kumangng
kurumea pangamologangana pala, na i ke
la tungnge alanga e soali ta re nga mogalo
laekia e ngape bolvoie. Ba ke la rongapat-
apu ka kumangngana laeala nga alang.”

²⁹ Ba ollaeala ke loakurumea Israelme pang-
amologa ngareangana ora Aisaia pa'e pala roma:

“Taroma Nutu a i ae Avolau ora kana ka ging-
gingame kinung sane te ngata ta sivu-
mangng memena palu ta ri momong,

na mangng ta lele basema ragau re ngae
Sorom, ba ala ta tongamangng kena mana
ma ragau re ngae Gomora ka inae Nutu
raupatapu kerea.”

Israelme Loreakalasangana

³⁰ Na ita ka la roleng mina ngaetai? Ita kaka la roleng roma, ragau ra sana ri rae Iura on-reke sane ke amva ta kalingpa ka pamau ta ri leleng ra baingareame ke tupu nge Nutu raguna keke kalipa kia. Keke kalipa ka Nutu patong-gana kerea ka ra baingareame ke tupu kurumea loreapatokonangana te i. ³¹ Avae Israelme on-reke amva ta leleng ra baingareame ke tupu kurumea kumangng ngareangana ka bangapagame ka sana likirea ta kumangng ka oru ra bangapaga nginngina ke role tao. ³² Na nga ballaga miau roma, ke meimia nae Israelme ke sane ke lele nga Nutu patongana kerea ka ra baingareame ke tupu? Ri ke sane ke lele nga patong laeala kurumea, ri ke sane ke amva ta taonga kurumea lopatokona ae ri te Nutu. Ke sa. Keke amva ta taonga kurumea kumangng ngareangana ka bangapagame. Minmina na keke tage kaerea ba keke pupu nga lollo laeala ore bavaia ragau ta ri tagange kaerea ba pupunga. ³³ Ollaeala ke loakurumea pangamologa e te Karais a ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma, “Ngaka kele. Iau ka ule lollo te ngae Saion.

Ka i a lollo ore bavai ka ragau ta ri tagange kaerea,
 ba lollo puna ore bavai kerea ta ri sanangkalange,
 ba agau a lonapatokona te i sane la ravunge balenga.”

10

Pangamologa E Ta Lopatokona

¹ Kolingau memena ngallo nge Karais, iau ka matea ragau rae iau re ngae Israel raumana, ba ka kava kaligi te Nutu ta i ravunglele rea. ² Ba iau nga turupota rea roma, keke bai ta kalingpa kae Nutu raumana, ava ka sana loreamatana ka pamau e loa te Nutu mannangana. ³ Ri ka sana loreamatana ka pamau ta ravunge Nutu patongana kerea ka ra baingareame ke tupu nga raguna. Keke amva ta leleng tupu nge Nutu raguna kurumea kumangng ra ri muni ke kumkuma ki ka ginggingngarea. Ba ri ka sana omorea ta taonga nga pamau a Nutu pulia ta ragau ravunge patongana kerea ka ra baingareame ke tupu nga raguna. ⁴ Iau ka role minmina kurumea, Karais ke atu ta ronga ka kumangnga laeala ina ragau nge amva ta loangakurumenge bangapagame ta ri ravunge Nutu patongana kerea ka ra bain-gareame ke tupu. I ke kuma minmina ta baina ragau kinung ra loreapatokona te Karais ngeke rave Nutu patongana kerea ka ra baingareame ke tupu nga raguna.

⁵ Pala nae Moses ke pa'e pangamologa e ta agau e amva ta leleng tupu nge Nutu raguna kurumea loangakurumengana ka bangapagame roma: “Agau e kuma ka oru ra bangapagame ke rorole tao be sane longasa nga inte ke la ravunge mauling e momo passavele kurumea loangakurumengana ka bangapaga nginngina.” ⁶ Ava nga bainga e nga lopatokona te Nutu ta leleng tupu nga raguna, Lau Ae Nutu Kanna ke role roma:

“Sano ngo ballaga ngallo nge one roma, ‘Tai ke la loangapatae ta Nutu mallena nga tava?’ ”

(Balinglaga laeala ka mirana roma, tai ke la loangapatae ta atungpisigi kae Karais),
7 ba nga pangamologa inte toto Lau Ae Nutu Kanna ke role roma:

“Sano ngo ballaga ngallo nge one roma, ‘Tai ke la songapisigi ba lunga ta malle laeala nga reke mate?’ (Ba balinglaga laeala ka mirana roma, tai ke la songapisigi na nge atupatae kae Karais nga inaeala nga reke mate).”

8 Ava ragau reke lele tupu kurumea lopatokona ae ri te Nutu ke sane ke la roleng minmina. Ke sa. Ri keke la roleng kurumea pangamologa intetoto ngallo nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma, “Pangamologa ae Nutu kanna ke momo kokoro mana. Ke momo nga kaong, ba ke momo nga long.” Ba iau ae Pol nga role roma, pangamologa laeala ore momo kokoro ka i a pangamologa e nga lopatokona e te Karais ora mangng ka umma ta pulingmalagange. **9** Ba pangamologa a mangng ka pulimalaglage ke role roma, ngaroma one ngo turupote Jesus ka kaong roma, ka i ae Avolau kena ae one. Ba ngaroma nga longpatokona ngallo nga long roma, Nutu ke pasigipage Jesus nga mateng, nae Nutu ke la ravunglele one. **10** Ngaroma agau nga lonapatokona ngallo nge i roma, Jesus ke mate bae Nutu ke pasigipage nga mateng, nae Nutu ke la patonge agau laeala ka agau a bainganame ke tupu nga raguna kurumea lopatokona laeala ae i. Ba bole, ngaroma agau te nge turupote Jesus ka kaong nga ragau ragureame roma, ka i ae Avolau kena ae i, nae Nutu ke la ravunglelenge agau laeala kurumea

turungpotangana laeala. ¹¹ Ollaeala ke loakurumea pangamologa e te Karais a ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma,
“Agau a lonapatokona te i sane la ravunge balenga.”

¹² Bae iau ae Pol nga role roma, Iurame ba ra sana ri rae Iura ka tongarea kena mana nge Nutu raguna. Iau ka role minmina kurumea, Nutu a i kena mana ka i ae Avolau ae ita kinung. Ba i ke kelinglingia kavingtulu ra kanna nga ragau kinung reke kiu te i. ¹³ Ollaeala ke loakurumea pangamologa ra ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma,

“Ngaroma agau nge ballage Nutu a i ae Avolau ta i ravunglelenge, nae Nutu ke la ravunglelenge agau laeala.”

¹⁴ Avae iau ae Pol nga ballaga miau roma, Iurame keke la kiunga ta agau a ri sana loreapatokona te mina ngaetai? Ba ri nga loreapatokona ta agau a ri ke sane ke longe pangamologa e te i tale mina ngaetai? Ba ri keke la longnge pangamologa e ta agau ora apulingmalaga pangamologakana sane pulimalage pangamologa e te i tale mina ngaetai? ¹⁵ Ba ngaroma Nutu sane nge ba'e ra pulingmalagakana, na ri ngeke pulimalage pangamologa e te Karais te ri mina ngaetai? Ollaeala ke loakurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,

“Reke pulimalaglage pangamologa e pe lelen-gareangana ke pe raumana!”

¹⁶ Avae iau ae Pol nga ale balinglaga nginngina roma, ragau keke loa ta pulingmalagange pangamologa e te Karais ta re ngae Israel, ava papatu

nge ri ke sane ke ngatakale pangamologa laeala e pe. Ollaeala ke loakurumea pangamologa a Aisaia rolea pala roma,

“Nuttu one ae Avolau, ka sana agau te lonap-atokona ta pangamologa a mangng pulimalage?”

¹⁷ Minmina na iau ae Pol ka la roleng roma, lopatokona e te Karais ke lele kurumea ragau longareangana ka pangamologa e te Karais. Ba ragau longareangana ka pangamologa e te Karais ke lele kurumea ragau pattoto pulingmalaga ngareangana ka pangamologa laeala. ¹⁸ Ava ka bai ta balinglaga roma, re ngae Israel keke longe pangamologa e te Karais o ke sa? Iii, keke longe ka kaomanna. Ke loakurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma:

“Kalingngarea maina ke loa ta ragau kinung reke momo nga mogalo laekia e ngape,
ba pangamologangareame keke loa ta iname kinung nga mogalo laekia e ngape.”

¹⁹ Ba muni iau ae Pol ka bai ta balinglaga roma, re ngae Israel ka loreamatana ka pangamologa e te Karais o ke sa? Iii, ri ka loreamatana kia, ava keke longosasa te. Bae Moses ka i a agau e kapunu ta turunge longasa laeala ine pa'e Nutu rolengana ka ragau re ngae Israel pala roma,

“Iau nga bai ka miau ta miau businge ragau ra sana giarea nga ragugu,
ba nga bai ka miau ta miau nga iukamiau ka ragau ra miau ka roma ka sana ramarea bavakena.”

²⁰ Bae Aisaia ke role gingging pala ine pa'e Nutu pangamologangana roma,

“Ragau re sane ke sissili iau keke kalipa kau,
ba iau ka pota kau nga ragau re sane ke
balaglaga te iau.”

²¹ Ava nga Israelme, Aisaia ke pa'e Nutu pang-amologangana e te ri roma,
“Iau ka kikiu palimule ta ragau kokorai reke longosasa be sane ke lolakurumea pang-amologangau ta ri atung te iau.”

11

Nutu Ke Sane Tangulelea Ragau Re Ngae Israel

¹ Minmina na iau ka la roleng mina ngaetai? Ko roma iau a role roma Nutu ke tangulelea ragau rae i re ngae Israel ae? Ke sa na ke sa bavakena! Iau ka role minmina kurumea, ka iau a Israel te ikia bole. Bae Abaram ka sivuna te nge iau, ba ka iau e nga galiau ae Bensamin. ² Nutu ke sane tangulelea ragau rae i ra i pulia lona te ri pala. Miau nga lomiaugaliu ta pangamologa inaeala nga Lau Ae Nutu Kanna ame role te Ilaia ine tanikale Nutu ta ragau re ngae Israel roma:

³ “Avolau, ri keke sapune ragau rae one reke toe kaong, ba keke tamalipisigi ka altara rae one. Na iau kasikegu ka momo ikia, ba keke amva ta balingpunu iau bole.”

⁴ Avae Nutu ke ale Ilaia laetai? Nutu ke ale roma, “Iau ka kanau ka ragau pattoto ka ri pana 7,000 ra iau toro rea rikai tale, ba ke sane ke parovanu ta nutu laeala a goanga a giana nge Ba'al.”

⁵ Nae iau ae Pol nga role kamiau roma, Nutu rolengana laeala kae Ilaia ka tongana kena mana

ma panna laekia a ita momo kia sonrau. Ka kae laekia e sonrau, na ka ragau tutuna palu rae Nutu ke toro rea kurumea lopengana ae i a i tungumane. ⁶ Ba ngaroma Nutu torongana ka ragau nge loakurumea lopengana ae i a i tungumane, na sana nga i a oru e lele kurumea ragau kumangng ngareanganame. Ke sa. Ta ngaroma nge lele kurumea ragau kumangng ngareanganame, na sana nga i a lopengana a i tungumane muni.

⁷ Na iau nga rolea pangamologa e ta re ngae Israel mina laetai? Iau nga role roma, Israel papatu keke sissilia Nutu patongana kerea ka reke tupu, ava ke sane ke rave. Palu onra ri ra ragau rae Nutu toro rea keke rave, ava i ke parutukale ragau pattoto nge ri loreame. ⁸ Ba ollaeala ke loakurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,

“Nutu ke bai kerea ta loreame ba ramareame
ngeke rutupaliala,
ke bai ka matarea kanname ta ri sane ngeke
kelkele oru,
ba ke bai ka longareame ta ri sane ngeke
longlongo,
ta ke lele nga kae laekia e sonrau.”

⁹ Bae Revit ke role pala roma,
“Nutu, ngo bai ka oru ra ri ke mate rea ta ri leleng
ma mata onreke laulau rea,
ba ngo bai ka oru nginngina ra ri ke mate rea
ta ri tagange kaereame ki,
na ngeke pupu ba ngeke rave alanga e soali
ngi.

¹⁰ Ngo bai ka matarea kanname ta ri sunga, ta
baina ri nga manereasa kelang,

ba ngo ule maenangme te ri, nga baina gireame nge sikolo ki passavele.”

¹¹ Nae iau ae Pol nga ballaga muni romा, ka inae Israelme o Iurame ke baia bainga e soali nge Nutu raguna ka lokalasa ngareangana kae Karais, na keke agatapu nge Nutu passavele o ke sa? Ke sa mannangana! Avaе nга Iurame lokalasa ngareangana laeala Nutu ke ravulelea ra sana ri rae Iura, ta baina Iurame ngeke busi rea.

¹² Minmina na Iurame keke baia bainga e soali nge Nutu raguna kurumea lokalasa ngareangana kae Karais, avaе Nutu ke kampiliue na ke kelingia kavingtulu e bollau raumana nга ragau re nга mogalo laekia e ngape ra sana ri ra Iura. Ava iau nга role paka miau romा, nгаруме, nга inae Iura ngingninga ra Nutu lonamatana kerea pala romа, ri la loreapatokona te Karais ngeke lele ra lopatokonakana tapu. Na nга kae laeala nae Nutu ale la kumangng ka kavingtulu e bollau raumana muni nга kavingtulu laeala a i kuma kia pala nга ra sana ri ra Iura.

¹³ Nae iau ala nга tunge pamologa te miau ra sana miau rae Iura. Ka iau a agau orae Nutu pulia ta iau a aposel te ta kalaunga miau ra sana miau rae Iura. Minmina na nга kelangangana ka kumangng laekia, ka i a kumangng ore bollau raumana. ¹⁴ Ava iau ka laungana bole ta kumangng laekia a kanau nge baia busing ngallo nга ragau rae iau re ngae Israel, ta bainae Nutu nge ravulelea palu nge ri. ¹⁵ Ka inae Nutu tangulelea ragau re ngae Israel, na tangunglelengana laeala ke legemasia i muni tarangana kala nга ragau papatu re nга mogalo laekia e

ngape. Minmina nae Nutu lonangatakalangana ka Israelme ngarume ka la tongana kena mana ma ina ragau nge kapatalia mateng ba ngeke momauli muni. ¹⁶ Iau nga toe ka beret ora ragau ke tuve beke tunge inte ma tunga te Nutu. Na ngaroma beret isu laeala e kapunu a ri ke tunge nge tupu nge Nutu raguna, na beret rolungana ke tupu bole. Ba iau nga toe ka bega muni roma, ngaroma bega kulana nge pe nge Nutu raguna, na bega laeala kamaname keke pepe bole.

¹⁷ Ka kaomanna, Nutu ke kamokole bega ae i a i a marana kamana palume. Ngarume na i ke ravu miau ra miau raka basema bega ora pinolo kamana, na ke pavulopita miau ngaliua nga bega a marana kamaname. Na kaka momo nga bega kaina laeala a marana kala nga kamaname. Ba miau kala nge ri kaka rarave oru reke pepe rau-mana nga bega kulana ine pasisue kamaname.

¹⁸ Ava miau ra miau raka basema bega ora pinolo kamana nga manemiausa kalangapaga miau muni ngailu nga bega a marana kamaname. Ngaroma miau ngaka bai ta kalangpaga miau minmina, na nga lomiaugaliu roma, miau ka sana ka pasisue bega kulana. Ke sa. Bega kulana ke pasisiu miau. ¹⁹ Na palu re nge miau ra sana miau ra Iura kaka la kinengpataenge miau muni giamiaume roma, “Ntu ke kamokole bega kamana palume, ta baina i nge pavulopita mangng nga bega laeala.”

²⁰ Avae iau ae Pol nga ale pangamologa laeala roma, ka kaomanna, Nutu ke kamokole bega kamana ngingninga kurumea loreakalasangana te Karais. Avae Nutu pangavu-longpitangana ka miau nga bega ke lele kurumea

lopatokona ae miau te Karais mana. Minmina na nga manemiausa kalangapaga miau muni, ava ngaka matau. ²¹ Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke sane kelapalikovauu mana kae Iurame ra ri ra bega kamaname mannangana loreakalasa ngareangana. Ke sa. I ke kamokolo rea nga bega. Ba ngaroma miau ngaka bai minmina, na i sane nge kelapalikovauu mana ka miau bole.

²² Ba ikia na ngaka kele Nutu a i a lonanakana, ba ka i a iukana bole. Ta reke pupu nga lokalasa ka i a iukana, ava te miau ka i a lonanakana ngaroma miau ngaka momo nga lonana laeala ae i. Ngaroma nge sa, nae Nutu ke la kamongkolo miau bole. ²³ Ba ri bole, ngaroma ri sane ngeke momo nga lokalasa ngareangana, nae Nutu ke la pangavulongpita rea nga bega. Ta Nutu ka likina ta pangavulongpita rea nga bega muni. ²⁴ Pala na miau ra sana miau rae Iura kaka lele nga bega matana te ore basema bega a pinolo, avae Nutu ke pavulopita miau nga bega matana tetoto ora i a marana. Na ollaeala ke sane lolakurumea begame lelengareangana, avae Nutu ke kuma kia. Minmina na nge ate mana ta Nutu pangavulopitange bega kamana nginngina onra ri ra bega kamaname mannangana nga bega laeala a ri ke momo ngia pala.

²⁵ Kolingau memena ngallo nge Karais ra sana miau rae Iura, iau ka materaumana ta miau nga lomiaumatana ka otte ora kaomannmannangana kia a Nutu pakoea pala. Ka matea ta miau nga lomiaumatana kia, ta baina miau sana ngaka ava ta kinengpataenge miau muni roma, miau ra lomiaumatana raumana. Ollaeala a Nutu

pakoea pala ama iau rorole te minakai roma, Nutu parutungkalangana ka Iura loreame ke la momong ka kae papatu lagarume tale. Ba Nutu parutungkalangana laeala ka loreame sane la ronga ta nge lele nga ina ra sana ri rae Iura ina ri papatu ngeke atu te Nutu. ²⁶ Na ngarume, nga ina ra sana ri rae Iura ina ri papatu ngeke atu te Nutu tapu, nae Nutu ke la ravunglelenge re ngae Israel kinung. Ollaeala ke loa kurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma:

“Aravunglelekana ke la leleng nge ita re ngae Saion mana,

ba i ke la saungapatali kae ita rae Iekop sivuna memena baingara reke sosoali nga raguna.”

²⁷ Bae bole Nutu ke role ta kumangngana laeala ka re ngae Israel nga Lau Ae Kanna ine role pala roma,

“Ba iau ka la kumangng kurumea piunga ba bonga a kanau kala nge ri ina iau la osungrunge baingarea reke sosoali nga ragugu.”

²⁸ Nae iau ae Pol nga role paka miau ka pangamologa lua re te Iurame. Ne kapunu roma, nga Iurame tangunglele ngareangana ka pangamologa e pe e te Karais, nga Nutu kelangana ka ri ra ragau ra bainga'iukana kae Nutu. Ba i ke ravupage bainga'iu laeala, na ke bai kia ta i a kalaungapaga te miau ra sana miau ra Iura. Ba pangamologangaungana a lau roma, Iurame ka ri ra ra bainga'iukana kae Nutu, avae Nutu ke pato rea ka ragau rae i tale. Ba i ke materaumana rea kurumea kumangngana ka piunga ba bonga

kala nge sisiukerea memena pala. ²⁹ Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke sane kampiliue ramana ine role ta i kavingtulu rea raumana pala. Ba ke sane kampiliue ramana ine pato rea ka ragau rae i pala. ³⁰ Ka kae re pala na miau ra sana miau rae Iura kaka longosasa te Nutu, avae sonrau nae Nutu ke pulia lonana ae i te miau kurumea Iurame longasa ngareangana. ³¹ Ba sonrau nae Iurame keke longosasa te Nutu ta bainae ri bole ngeke rave lonana kurumea Nutu tungngana ka lonana ae i te miau. ³² Iau ka role minmina kurumea, Nutu ke pulakale ragau kinung nga longasa ngareangana, ta baina i nge tunge lonana ae i te ri kinung.

Kalangapaga E Te Nutu

³³ Ka kaomannmannangana, Nutu baingana on-reke pepe raumana kala nga lomatana e pe ae i ka sana lisirea.

Ragau loreamatangananame keke moro bavakena ta ri loreamatanganana ka oru rae Nutu bai ta kumangng ki.

Ba loreamatangananame keke moro ta ri loreamatanganana kae Nutu kumangngana nga ragau.

³⁴ Ke loakurumea pangamologa ae Nutu kanna ine role roma,

“Tai ka lonamatana kae Nutu a i ae Avolau lonamatangananame?

O tai ke tunge potong te i, ta baina i nge kuma ka oru?”

³⁵ “O tai ke tunge kana otte, nga baina i nge alagaliue ollaeala te i?”

36 Iau ka role minmina ta ita ka loramatana roma, orume kinung keke lele kurumea Nutu koingapagangana ki. Ba keke maispaikala rea nga ginggingngana mana. Ba ri kinung keke momo nga baina ngeke kalapage Nutu ka momongareanganame. Minmina na ita ngaka kalapagpage Nutu passavele! Ka kaomannmannangana.

12

Ka Ita Ra Tunga Te Nutu

¹ Kolingau memena ngallo nge Karais, Nutu ke pulia lonana e bollau raumana te ita, minmina na iau nga tanikala miau ta miau tungnge miramiaume te Nutu ma posis onreke bali rea beke tungu rea ma tungame te Nutu. Ngaka tungu miau muni ma tunga onreke momo mauli tale, ba onreke tupu nge Nutu raguna, ba onra Nutu lonasereng ki. Nutu ke kuma ka kumangng reke pepe raumana te ita, minmina na kumangng a kanra e nga kalangapagange Nutu mannangana ka i a kumangng laekia ina ita ka tungu ita muni te Nutu ma tungame. ² Ba nga manemiausa tunga miau muni ta oru re nga mogalo laekia e ngape onreke longosasa te Nutu ta ri taongamuga kamiau. Ke sa. Ngaka tungu miau muni te Nutu ta i kumangngmuni ka momongamiaume kurumea kumangngana ine la tungnge lomatana ra pau te miau. Minmina na miau ka la lomiaumatana ka bainga rae Nutu mate rea ta miau kumangng ki. Ba ka la lomiaumatana ka bainga reke pepe nge Nutu raguna, kala nga bainga rae

Nutu lonasereng ki. Ba ka la lomiaumatana ka tarang e tupu mannangana nge Nutu raguna.

³ Iau ka role minmina kurumea, nga lopengana ae Nutu a i tungumane te iau, iau nga role paka agau kenakena nge miau roma: Sana nga longpavolau one, ava nga longkananna masi one kurumea Nutu tavoangana ka lopatokona te one.

⁴ Iau nga toe ka ita ra ragau mirara. Ita ra ragau ka mirara ina papatu nga mira kenakena, ba mirara ina nginngina ka sana kumangngarea kena mana. ⁵ Ollaeala ka tongana kena ma inae Nutu pulisivala ita ra ragau papatu nga mira kena mana, nga Karais mirana. Ita kinung kaka momo nga Karais mirana kena, ba ita pana kenakena ka onrae ita kinung. ⁶ Ba ita kenakena ka kanra ka tunga matantana kurumea Nutu tungngana mana ka lopengana ae i te ita pana kenakena. Minmina na ngaroma te e nge ita nga kana ka tunga e nga tonge Nutu kaona, na i nge kuma kia kurumea lopatokona bolinglaungana a Nutu tunge te i. ⁷ Ngaroma te nga kana ka tunga e nga kalaunge ra lopatokonakana pattoto, na i nge kuma ka kumangng laeala kurumea lopatokona a Nutu tunge te i bole. O ngaroma te nga kana ka tunga e nga pangalomatanange ragau ka pangamologa ae Nutu kanna, na i nge kuma ka pangalomatana laeala kurumea lopatokona ae i. ⁸ O tetoto ora kana ka tunga e nga pulingmalagange pangamologa ae Nutu kanna ta pangagingginge ragau loreapatokonangana te Nutu nge kuma ka pangagingginga laeala kurumea lopatokona ae i. Ba agau ora kana ka tunga ta tungnge oru nga kanna sane nge bolo ine nge tungtunge oru

nginngina. Agau e taoamugmuga ka ra lopatokonakana nge kuma ka kumangng laeala ka gingging nganame kinung. Ba agau e kalaulaue ra sillolo nga lonasereng ine kalaulaue rea.

Bainga E Nga Matengraumane Ragau Ora Kao-mannmannangana Kia

⁹ Miao ngaka materaumane ragau ka bainga e nga matengraumanange ragau ora kaoman-nmannangana kia. Ngaka bali ka gimiaume ta bainga reke sosoali nge Nutu raguna ba ngaka laupite bainga reke pepe nge Nutu raguna. ¹⁰ Ngaka palimateraumana miau, ta ka miau ra koli ngallo nge Karais. Ba ngaka palialapaga miau ka miau kenakena ulongpisigi ngamiaungana kamiau. ¹¹ Sana nga omomiausa lili. Ke sa. Ngaka kuma kaligi ka kumangng ae Nutu kanna ka gingging ngamiaume kinung. ¹² Nga lomiausereng raumana ina miau ka momalle oru rae Nutu patokala tao pala. Ba ngaka umma ta tolongamane maenang reke lele nge miau kuruMEA loangakurume ngamiaungana kae Karais, ba sana ngaka panna ta kavang. ¹³ Ngaka tavoa ka onra miau ta ragau rae Nutu reke tupu ra sana karea oru. Ba ngaka pulapatalia bale rae miau ta ragasilame.

¹⁴ Ngaka ballage Nutu ta i kavingtulunge reke umma ta pangamiralali miau. Ngaka ballage ta i kavingtulu rea, ba sana ngaka ballage ta i baingasoali rea. ¹⁵ Ngaka sereng kala nga ragau reke serengreng, ba ngaka tani kala nga ragau reke tantani. ¹⁶ Ngaka palipattara miau masi. Ba sana ngaka pulipataetaea giamiaume muni,

ava ngaka tatao kala nga ragau ra sana giarea. Ba sana ngaka role ngallo nge miau muni roma, lomatana ae miau ke ngailu raumana nga ragau pattoto loreamatanganaganame.

¹⁷ Ba nga ina agau te nge baia bainga e soali te miau, na sana ngaka alagaliue ka bainga e soali. Ngaka baia bainga reke pepe, nga baina ragau kinung ngeke kela rea roma ka ri ra bainga reke pepe. ¹⁸ Ngaroma ragau nga omorea ta ri momong kala nge miau, ba ngaroma ngaka kalipa ka pamau, na ngaka umma ta momong masih kala nge ri kinung. ¹⁹ Miau ra iau mate miau raumana, nga ina agau nge baia bainga e soali te miau, na sana ngaka alagaliue ka bainga e soali. Ava ngaka ule ta Nutu kamana ta i alange. Ol-laeala ke loakurumea Nutu pangamologangana nga Lau Ae Kanna e role roma,

“Alanga ka i a kumangng a kanau mana, iau ka la alange ragau baingarea reke sosoali te ri.”
Natu a i ae Avolau ke role minmina.

²⁰ Bae iau ae Pol nga role paka miau roma nga manemiausa alanggaliu, ava ngaka loakurumea pangamologa tetoto nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma:

“Ngaroma agau a baingal'iu kana te one nga mate kana, na ngo tung kana kaning;
ba ngaroma i nga mate kana me, na ngo tung kana me;
ta ngaroma one ngo kuma minmina, na i nga balenglengea ka baingana reke sosoali ra i kuma ki te one.”

²¹ Bae iau ae Pol nga role roma, sana ngaka ngata ka miau ta bainga reke sosoali pulingpisigi

miau. Ava ngaka kuma ka bainga e pe, nga baina nge pulipisigia bainga e soali.

13

Ita Ngaka Ulopisigi Ita Muni Nga Gavaman Raguna

¹ Iau ae Pol nga role paka miau roma, ita kinung ra lorapatokona te Karais ngaka ulopisigi ita muni ngape nga reke taoamugmuga nga gavaman. Iau ka role minmina ta gingginga ore nga bangapagange ragau ke pa nge Nutu mana, ba gingginga laeala e nga bangapagange ragau ke sane pa nga inte toto. Bae bole, Nutu ke pulia ragau reke momo nga gavaman. ² Minmina na ngaroma agau te nge longosa ta reke taoamugmuga nga gavaman, na i ke sanangkale oru a Nutu pulia. Ba ragau reke sanangkale re nga gavaman keke la utunge alanga te ri muni. ³ Iau ka role minmina ta kelangpatalime ke sana onre nga pangamataunge ragau reke bavaia bainga reke pepe, ava reke bavaia bainga reke sosoali mana. Minmina na ngaroma te e nge miau nge matea ta i manenasa mataunge gavaman ginggingngana, na i nge baia bainga re pe nga gavaman raguna. Ngaroma sana nga omong ta mataunge gavaman, na ngo umma ka bainga reke pepe, nga baina gavaman nge kalapaga one. ⁴ Ta kelangpatali ka i a akumangngatulu te orae Nutu pulia ta i kalaunga one. Ava ngaroma one ngo umma ka bainga e soali, na ngo matau kurumea, ginggingngana e nga tungnge alang ka

ora kaomannmannangana kia. Ka i a akumangngatulu ae Nutu kanna ore kuma kurumea Nutusianalalingana ka ragau reke umma ka bainga reke sosoali. ⁵ Minmina na ita ngaka ulopisigi ita muni ngape nga gavaman, ta baina ita sana ngaka kanimai a kumangngana e nga alang. Ba ita ka loramatana tapu roma, bainga laeala e nga ulongpisigi ita ngape nga gavaman ka ore tupu.

⁶ Na kurumea oraeala mana na ita ka tungtunge takisme ta gavaman. Ta kelangpatalime ka ri ra kumangngatulu rae Nutu kanna onreke umma ta kumangng ka kumangng laeala mana. ⁷ Miau ngaka alagaliue rinaome ta ragau ra miau ka pulia rinaome nge ri. Ngaka tungtunge takis ta reke momalle takisme, ba lollokanna ta reke momalle lollokannname, ba alangpaga ta reke momalle alangpaga.

⁸ Miau sana ngaka pulia rinao nga agau te. Ava rinao matana tetoto ke momo, na ngaka amva ta alanggaliunge rinao matana laeala ka kaeme kinung. Ka i a rinao e nga palingmatengraumania miau kurumea, agau e materaumane ragau pattoto ke tataokurumea bangapaga rae Moses kanna tapu. ⁹ Bangapagame keke role roma,

“One ko sano ngo keno kala nga avale a sana i a ningpengana o apanung a sana i a ningtale,
 ba one ko sano ngo sapune agau te,
 ba one ko sano ngo golo,
 ba one ko sano ngo kelalelea onra agau tetoto
 kanna.”

Ba iau ae Pol nga role paka miau roma, agau nge kumatapu kurumea bangapaga nginngina ba

bangapaga pattoto bole ngaroma i nge tataokurumea bangapaga laekia e role roma,
“One ngo materaumane agau tetoto basema ino
materaumana one muni.”

10 Agau e bavaia bainga e nga matengraumanange ragau sane la baingasoalinge ragau pattoto. Minmina na bainga e nga matengraumanange ragau ke kuma kurumea bangapagame tapu.

11 Ba miau ngaka kuma minmina kurumea, miau ka lomiaumatana tapu ka kae kakarai ra ita momo ki sonrau. Ka lomiaumatana roma, kae e nga lalang kamiau nga kenangaraunga ke lele tapu. Iau ka role minmina kurumea, Nutu ravunglelengana kita ke lele kokoro raumana nga kae e kapunu a ita lorapatokona te Karais. **12** Kae re sonrau ra tongarea kena ma rigo keke kokoro ta ri ronga ba kae ke lele kokoro raumana. Minmina na ita ngaka palale bainga re nga osuguna, na ita ngaka lupage lungapaga e nga baling nga olamana. **13** Ita ngaka kuma ka bainga reke pepe ma bainga ra ragau ke kumkuma ki ka kae. Ita sana ngaka bavaia bainga matantana nga inung. Ba ita sana ngaka bavaia bainga matantana ra mukurea kala nga ravale o rapanung, ba bainga e nga iu ba kelangalele. Ke sa. **14** Ngaka lupage Jesus Karais A Avolaukita. Ba sana ngaka ngatakale miramiaume ta ri taongamuga kamiau kurumea loreangana reke sosoali.

14

*Lopatokona Ore Sane Gingging Ba Lopatokona
Ore Gingging*

¹ Miao nga lomiaungatakale agau a lopatokon-akana te Karais ora lopatokona ae i sane gingging, ava sana ngaka patete ka pangamologa kala nge i ta oru ra sana loramatana ki. ² Ragau palu ka karea ka lopatokona ta ri kaninge kaning matantana, ava ragau pattoto onra lopatokona ae ri ke sane gingging ke sane ke kaninnia posi marakanna. ³ Na agau laeala ore kaninnia kaning matantana sane nge kanpea'e agau tetoto ore sane kaninnia kaning nginngina. Ba agau ore sane kaninni sane nge kalinane agau laeala e kaninni kurumea, Nutu ka lonangatakale agau laeala bole. ⁴ One ko roma one a tai ikolong mannangana ta one kalingnanange akumangngatulu orae agau tetoto kanna? Ka kumangngora avolaukia kanna ta roleng roma, kumangngana ke pe o ke soali. Bae Nutu ka la lonangatangngkale kumangngana kurumea, Nutu a i ae Avolau ka kana ka gingginga ta roleng kia roma, ko kuma masi.

⁵ Ragau palu keke roma, kae kena ke bollau raumana nga kae pattoto. Ba ragau pattoto keke roma, kaeme kinung ka tongarea kena mana. Ava iau nga role ka pana kenakena roma, sana nga long lualua. Nga longmatana masi ka lopatokona laeala ae one puna. ⁶ Agau e pulia kae kena ngailu nga kae pattoto ke kuma minmina, nga baina i nge kalapage Nutu a i ae Avolau. Ba agau e kaninnia kaning matantana ke kaninni nga baina i nge kalapage Avolau kurumea, i ke kinpataetaea Nutu giana ine kumkuma ka bainga laeala. Ba muni agau ora sana omona ta i kaninge posi marakanname ke sane kaninni rea, nga baina i

nge kalapage Avolau ka kuringana laeala. Ba i ke kinpataetaea Nutu giana ine kumkuma ka bainga laeala. ⁷ Iau ka role minmina ta ita kenakena ka sana ka momomauli ta taongakurumenge ita muni loranganame mana. Ke sa. Ba ka ina ita kenakena ka mate, na ita ka sana ka mate kurumea ita muni lorangana bole. ⁸ Ta ngaroma ita ngaka momomauli, na maulingara laeala ka orae Nutu a i ae Avolau mana. O ngaroma ita ngaka mate, na matengara laeala ka orae Avolau bole. Minmina na ngaroma ita ngaka momomauli o ita ngaka mate, ka ita ra ragau rae Avolau kanna.

⁹ Ta kurumea ollaeala mana nae Karais ke mate ba ke sigipaga nga mateng muni, ta baina i nga i a reke mate ba reke momomauli Avolaukerea kinung. ¹⁰ Minmina na iau ae Pol nga ballage agau te e nge miau roma, ko maimia o kalinane kolingang tetoto ngallo nge Karais ora lonamatatanangana sana tongana kena base ne one? O iau nga ballage te muni roma, ko maimia o kanpea'e kolingang tetoto ngallo nge Karais ore sane lolakurumea lomatana ae one? Iau ka ballaga minmina, ta ita kinung kaka la meisng ngamuga nga Nutu tarang ae i nga kalingnana ngarume. ¹¹ Iau ka role minmina ta pangamologa ae Nutu kanna a ri ke pa'e pala nga Lau Ae Nutu Kanna ke role roma,

“Iau a Avolau a momomauli ka kaomannman-nangana ka role roma,
 ragau kinung keke la parong banu ngamuga
 nga ragugu,
 ba ragau kinung keke la kiningpataenge Nutu
 ka kaoreame.”

¹² Minmina na iau ae Pol nga role paka miau roma, ngarume na ita kinung kaka la turung-potange baingarame kinung purea te Nutu.

¹³ Minmina na ita nga marerasa kalingnanange agau tetoto nge ita. Ita ngaka rongo ta kumangng ka bainga laeala. Ava ita ngaka pamologa ging-ging ngallo nge ita muni roma, ita sana ngaka baia bainga te ore la bainge akita tetoto ngallo nge Karais ta i pupunga nga bainga e soali nge Nutu raguna. ¹⁴ Iau ka laumatana masi ba ka la roleng paka miau mannangana ngallo nge Jesus A Avolaukita roma, ka sana kaning matana te ore parototokala ta ita kaninge. Ava ngaroma agau nga lonapatokona ngallo nge i roma, otte ke parototokala ta i kaninge, na ollaeala ale nge lele ma oru e parototokala te i. ¹⁵ Na ngaroma ngo pamiralalia akone tetoto ngallo nge Karais ka otte a one kaninnia, na alo sano momo nga bainga laeala e nga matengraumanange ragau. Sano ngo baisoalia agau orae Karais mate te i ka otte a one kaninnia. ¹⁶ Minmina na sano ngo baia oru a one role roma i e pe ta leleng ma oru a ragau ke patoe ka ore soali kurumea ine bai ka agau alopakonakana tetoto ta i pupunga. ¹⁷ Ta Nutu kelangpatalingana ke sana ore nga kaning ba inung. Ava ka ore nga bainga reke tupu nge Nutu raguna, ba momongpengana, ba serenga orae Kannu E Tupu tunge. ¹⁸ Iau ka role minmina ta agau ore kalapage Karais minmina ine sane baia otte ore la baingasoalinge alopakonakana tetoto ka i a agau e bavaia bainga ra Nutu mate rea, ba ka i a agau ora ragau ke alapage.

¹⁹ Minmina na ita ngaka tataokurumea oru

reke bavaia momongpengana ngaliua nga ragau, ba oru reke paginggingia agau kenakena nge ita. ²⁰ Sana ngaka baisoalia oru rae Nutu kuma ki ngallo nga alopatokonakana tetoto ka kaning ngamiaungana ka kaning matana ora lopatokona ae i sane ngatakale ta i kaninge. Kuningme kinung keke pepe ta ita kaningi rea, ava ngeke lele ma oru reke sosoali ngaroma kaningara ki ngeke bai ka agau tetoto ta i pupunga. ²¹ Ita sana ngaka kaninnia posis marakanna, o nga innue uain, o nga kumkuma ka otetoto ore la bainge kolingara tetoto ngallo nge Karais ta i pupunga.

²² Ngaroma one nga longpatokona ta oru ngingina, na lopatokona laeala ka orae one bae Nutu kasikemianu mana. Agau a sana lonakalinanne i muni ka oru ra i ngatakala rea nga lonasereng. ²³ Ava agau a lona lualua ine kaninnia kaning te ke ule i muni nga kalingnana kurumea, kaningngana ka kaning laeala ke sane lolakurumea lopatokona ae i. Ba oru a agau bai kia ore sane lolakurumea lopatokona ae i ka i a bainga e soali nge Nutu raguna.

15

Ita Sana Ngaka Kumkuma Ka Onra Ita Muni Ka Mate Rea Mana

¹ Na ita raka gingging nga lopatokona ae ita, ita ngaka kalaupagpage ra lopatokonakana pattoto ra likireasa ina lopatokona ae ri ke sane gingging. Ita sana ngaka kuma ka onra ita muni ka mate rea mana. ² Ita pana kenakena ngaka kumkuma ka oru ra ra lopatokonakana pattoto ke mate rea ta kalaunga rea ki. Ita ngaka kumkuma ka

onreke la kalaunga rea ta ri maising gingging nga lopatokona ngae ri. ³ Iau ka role minmina ta Karais muni ke sane kuma ka oru ra i mate rea mana. Ke sa. I ke kuma kurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,

“Rolengbainga ra ragau ke rolebainga ka one ae Nutu ki keke pupai nge iau.”

⁴ Ba iau ae Pol ka matea ta miau nga lomiaumatana roma, pangamologame kinung ra ri ke pa rea pala nga Lau Ae Nutu Kanna keke pa rea ta pangalomatana ita. Keke pa rea ta baina ita ngaka momalle oru rae Nutu patokala tao pala ina ita ka umma ta ravunge gingginga nga pangamologa rae Nutu kanna ba ka umma ta tolongamane maenang reke lele nge ita kurumea loangakurume ngarangana kae Karais.

⁵ Na iau ka kavkave Nutu ore tungtunge kalaungapaga ba gingginga ore nga tolongamane maenangme ta i pangagingging miau ta miau palipagiunga miau ka ina miau ka tatao kurumea Karais Jesus. ⁶ Minmina na miau nga lomiau kena, ba nga kaomiau kena ina miau ka kinpataetaea Nutu a i ae Jesus Karais A Avolaukita tamana.

⁷ Minmina na iau nga role paka miau re ngae Rom ta miau nga lomiaungatakalkale pana kenkena nge miau base inae Karais lonangatakala ita ta baina i nge tunge kalangapaga te Nutu. ⁸ Nga lomiaungatakalkale pana kenkena nge miau ta iau nga role paka miau roma, Karais ke lele i a akumangngatulu ae Iurame ta pangakosining ka Nutu kumangngana ine kuma kurumea pangamologangana ora kaomannmannangana kia. I ke kuma kurumea patongkalan-

gana re te Iurame sisiukerea memena pala,⁹ ta baina ragau ra sana ri ra Iura ngeke kinpataea Nutu giana kurumea tungngana ka lonana ae i te ri. Ollaeala ke loakurumea pangamologa ngallo nga Lau Ae Nutu Kanna ore role roma,
 “Iau ka la kiningpatae one ngaliua nga ragau ra sana ri ra Iura,
 ba ka la baunge baunga reke kinpataetaea giang.”

¹⁰ Ba nga pangamologa inte toto Lau Ae Nutu Kanna ke role roma,
 “Miau ra sana miau ra Iura, nga lomiausereng kala nga ragau rae i.”

¹¹ Ba inte muni ke role roma,
 “Miau kinung ra sana miau ra Iura, ngaka kinpataetaea Nutu giana,
 ba miau re nga mira matantaname kinung ngaka kinpataetaea.”

¹² Ba bole Aisaia ke pa'e pangamologa pala nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,
 “Iesi sivuna te ke la leleng,
 na ka la i a agau ore la leleng ta kelangpatali ta ragau ra sana ri ra Iura,
 ba ra sana ri ra Iura keke la momongkalange Nutu kumangngana te ri nge Iesi sivuna laeala.”

¹³ Na iau ae Pol ka kavkave Nutu a i a lopatokona ae ita puna ta i pangaponung miau ka serenga ba momongpengana ina miau nga lomi-aupatokona te i, ta baina bainga nga momongkale Nutu nge ponatalao nge miau ka Kannu E Tupu ginggingngana.

Pol Kumangngana Ta Ragau Ra Sana Ri Ra Iura

¹⁴ Kolingau memena ngallo nge Karais, nga kelangaungana kamiau, miau kinung kaka ponu ka bainga reke pepe raumana. Ba kaka ponu ka lomatana papatu, ba ka likimiau ta pangalomatanange pana kenkena nge miau. ¹⁵ Avae iau ka pa'e pangamologa ina palu reke gingging isura nga lau laekia, ta baina iau nga rolepage lomiaume ka oru nginngina muni. Iau ka kuma minmina kurumea Nutu tungngana mana ka lopengana ae i te iau ¹⁶ ta iau a agau e pulimalage pangamologa e te Karais Jesus ta ragau ra sana ri ra Iura. Iau ka kuma ka kumangng laeala ma iau a piris te ore pulimalaglage pangamologa e pe ae Nutu kannna. Iau ka kuma minmina ta baina ra sana ri ra Iura ra loreapatokona te Karais ngeke lele ma ri ra tunga a iau tunge te Nutu ore pe nga raguna kurumea Kannu E Tupu torongana kerea.

¹⁷ Minmina na ngallo nge Karais Jesus iau nga lausereng raumana kurumea kumangngau te Nutu. ¹⁸ Ba iau sana nga rolea pamologa e ta otte toto muni. Iau nga pamologa mana ta Karais kumangngana ina ra sana ri ra Iura ke longlongo ta pangamologa ae Nutu kannna kurumea kumangngau ba pulingmalagangau ka pangamologa. ¹⁹ Ollaeala ke lele kurumea kelangarea ka killa ba kumangng reke bollalau. Ba ke lele kurumea kelangarea ka Kannu Ae Nutu ginggingngana. Minmina na iau ka pature taongau ngae Ierusalem na ka taotaliu bavakena tae Ilirikum, ba ka pulimalage pangamologa reke pepe kinung re te Karais. ²⁰ Ba ka ina iau taliliu, na ka kaeme kinung iau ka umma ta pulingmala-gange pangamologa e pe e te Karais nga maga

re sane ke longe Karais giana tale. Iau ka kuma minmina, ta baina iau sana nga kuma pai ngailu nga bale pangaturungana a agau tetoto kuma kia.
21 Iau ka bai ta kumangng kurumea pangamologa nga Lau Ae Nutu Kanna e role roma,

“Ragau ra ri ke sane ke loa ka pangamologa e te i te ri tale keke la kelang,

ba ragau re sane ke longe pangamologa tale ka la loreamatana.”

22 Ba iau ae Pol nga role paka miau roma, ka kae papatu na iau ka bai ta atung te miau, ava kumangng laeala ke laupitpita iau.

23 Ava sonrau na ka sana maga palu muni nga bava laekia onre sane ke longe pangamologa e te Karais. Ba bole iau ka lauvavai ta atung te miau ka pesingmatana papatu tapu. **24** Minmina na iau ka bai ta kelanga miau ina iau nga tao tae Sipen. Ta ka bai ta kelanga miau nga ina iau nga taopale inaeala nge miau. Ba ngarume, ina iau nga lausereng ka kelangaungana ka miau ka panna te tapu, na ka matea ta miau kalaunga iau ka oru palu nga taongau laeala tae Sipen. **25** Ava sonrau gialgiala ikia, na iau ka lolae Ierusalem ta loanga ka lollokanna palu ta ragau rae Nutu reke tupu nga inaeala. **26** Iau ka role minmina kurumea, ra lopatokonakana re ngae Masaronia bae Akaia keke matea ta pulingkinunge lollokanna palu ta ri kalaunge ragau ra sana karea oru ngaliua nga ragau rae Nutu reke tupu ngae Ierusalem. **27** Ri ka loreasereng ta kumangng minmina, ba ka kanrea ka kumangng ta alanggaliunge rinao ta re ngae Ierusalem bole. Ka kanrea ka kumangng ta alanggaliunge rinao kurumea, pala, na ra

lopatokonakana ra ri ra Iura ngae Ierusalem keke rave lopatokona, na keke loa ka oru re nga lopatokona ta ra sana ri ra Iura. Minmina na ra sana ri ra Iura ka kanrea ka kumangng bole ta ri alanggaliunge rinao laeala ka oru re nga mogalo laekia a ngape ta re ngae Ierusalem. ²⁸ Na ka ina iau nga rongo ka kumangng laeala e nga tungnge lollokanna nginngina ta re ngae Ierusalem tapu, na ka la kelanga miau ina iau nga tatao tae Sipen. ²⁹ Ba ka laumatana roma, ka ina iau nga atu te miau, na ka la atung ngallo nga kavingtulu rae Karais kinung.

³⁰ Ita kinung ka ita ra ragau rae Jesus Karais A Avolaukita, bae Kannu Ae Nutu ke bavai kita ta matengraumanange ita pana kenkena. Minmina na iau ka ballaga miau ra kolingau memena ngallo nge Karais ta miau pulingsivala kala nge iau ta kavang kaligi te Nutu ta i kalaunga iau. ³¹ Ngaka kave Nutu ta i ravungpatali kau nga ra Iura re ngae Iurea reke longosasa kamareame. Ba bole ngaka kava roma, lollokanna ama loa kia ta ragau rae Nutu reke tupu ngae Ierusalem nga i a tunga ore pe raumana nga ragureame. ³² Ngaka kave Nutu ta i nge kalau iau ta baina ngaroma Nutu nga lonangana, na iau nga atu te miau ka lauserengngana. Ba nga panna kau masi nga ina iau nga momo kala nge miau. ³³ Iala nae Nutu ore umma ta pangaponu ita ka momongpengana nge momo kala nge miau kinung. Ka kaomannmannangana.

Pol Ke Ba Ka Loserengngana Ae I Ta Ra Lopatokonakana Re Ngae Rom

¹ Na iau ka bai ta turunglomatana te miau ka liura piau ngallo nge Karais a giana nge Pibi. I ka i a avale ore pe, ba ka i a akumangngatulu e kalauangge ra lopatokonakana te Karais re nga maga kunna e bollau ae Senkria. ² Ba iau ka ballaga miau ta nga lomiaungatakale ta ka i a agau orae Karais a i ae Avolau kanna. Nga lomiaungatakale kurumea bainga rae Nutu mate rea ta ragau rae i reke tupu kumangng ki. Ba bole iau ka ballaga miau ta kalaunge ka oru ra i la balinglaga miau tao, ta i muni ke kalaue ragau papatu, ba ke kalau iau bole.

³ Miau ngaka tunge sinro ae iau te Pirisila riluae natale ae Akuila. Mangng ke kinung ka umma nga kumangng ae Karais Jesus kanna. ⁴ Ba keke tunge ri muni maulingarea ta maenang ta balinglelepatali iau nga maenang, ta baina iau nga momo mauli. Ba ka sana iau kasikegu logupe kerea. Ra lopatokonakana ra sana ri ra Iura kinung ka loreape kerea bole.

⁵ Ba bole ngaka tunge sinro ae iau ta ra lopatokonakana te Karais reke umma ta katungkala nga ri pana lua bale ae ri.

Ba iau ka ba ka sinro ae iau te Epainetus a iau materaumane ora i a agau e kapunu ta i kamongpiliu ba leleng i a alopatokonakana te Karais ngae Esia.

⁶ Ba ngaka tunge sinro ae iau te Maria, ore kuma raumana nga kumangnga ae Karais kanna ta kalaunga miau.

⁷ Ba sinro ae iau te Anronikus riluae Iunias ra ri ra rakau memena ngallo nge Karais onreke momolu nga pulangkala kurumea lopatokona ae ri te Karais base me iau. Ka ri ra ravollalau ngaliua nga aposelme, ba keke lele ra lopatokonakana te Karais pala nge iau.

⁸ Sinro ae iau te Amapliatus a iau materaumane ngallo nga Karais a i ae Avolau.

⁹ Sinro ae iau te Urubanus ore kumkuma ka kumangng ae Karais kanna kala nge ita, ba sinro ae iau te Sitakis a iau materaumane.

¹⁰ Sinro ae iau te Apeles ora lopatokona ae i momogingga ngangava. Ba sinro ae iau ta ra lopatokonakana te Karais reke momo nga bale ae Aristobulus.

¹¹ Sinro ae iau te Erorion a i a Iura te base iau. Ba sinro ae iau ta ragau reke momo nga bale ae Narasisus onreke momo ngallo nge Karais a i ae Avolau.

¹² Sinro ae iau te Tiripina riluae teiteikia ae Triposa ri pana lua onra ri ra bale reke kumkuma ka kumangng ae Avolau kanna.

Ba sinro ae iau te Peresis a i a avale a mangng materaumane ore kuma raumana ka kumangng ae Avolau kanna.

¹³ Sinro ae iau te Rupas a i a agau e pe raumana nge Avolau raguna. Ba bole ngaka ba ka sinro ae iau te naname ore kuma kau masi ma iau a tuna.

¹⁴ Sinro ae iau te Asinikiritus, bae Pelegon, bae Eremes, bae Patarobas, bae Eremas, kala nga ra lopatokonakana reke umma ta ginunga kala nge ri.

¹⁵ Sinro ae iau te Pilologus riluae avale a giana ke Iulia, ba sinro ae iau te Nereus riluae liuna

piau, ba sinro ae iau te Olimpas. Ba ngaka ba ka sinro ae iau ta ragau rae Nutu reke tupu onreke momo kala nge ri.

¹⁶ Ngaka tagukama ka miau pana kenkena ka tagungkama ore pakosining ka baingamiau e nga palingmatengraumana miau kurumea pag-iungamiau kala nge Karais.

Ra lopatokonakana te Karais kinung reke umma ta ginunga nga inaekia keke ba ka sinro nge ri te miau.

¹⁷ Na iau ka bai ta roleng gingging ka miau ra kolingau memena ngallo nge Karais ta miau ngaka ella miau masi ta reke bavaia kalingpala ngaliua nge miau. Ba keke bavaia ragau ta ri kange lopatokona ngae ri te Nutu ka pangamatana ngareangana ka oru re sane ke taomasi kurumea pangamologa re te Karais ra miau ka rave. Ngaka momopatali nga ragau nginngina.

¹⁸ Iau ka role minmina kurumea, ragau nginngina ka sana ri ra ra kumangngatulu rae Karais A Avolaukita. Ke sa. Ka ri ra ra kumangngatulu nga onra mirareame ke mate rea mana. Ba pangamologa ngareangana reke tanimasi ba onreke bivitaotao ki keke goga'e ragau ra ramarea sana loreamatana masi ka ragau matantana bain-gareame. ¹⁹ Ragau re nga magame kinung keke longe pangamologa e ta ina miau ka longomasi ta pangamologa e pe e te Karais. Minmina na iau ka lausereng raumana ka kumangng laeala ae miau. Ava ka matea ta miau leleng ma ra lomatankana masi ka bainga reke pepe. Ba ke matea ta miau leleng ma ragau ra sana loreamatana ta bainge bainga reke sosoali.

²⁰ Isura mana nae Nutu a i a momongpengana puna ke la ulongpisiginge Satan ngape nga kaemiau sianame.

Iau ka kavkava te Nutu ta lopengana a Iesus Karais A Avolaukita tungtungumane nge momo kala nge miau.

²¹ Timoti ore umma kala nge iau ke ba ka sinro ae i te miau. Bae Lusius bae Ieson bae Sosipater ra ri ra Iura base me iau keke ba ka sinro nga ri te miau bole.

²² Iau ae Tertius a iau pa'e Pol pangamologangana nga lau laekia ka ba ka sinro ae iau te miau ngallo nge Karais a i ae Avolau.

²³ Gaius, ore ngata ka bale ae i ta iau ae Pol kala nga ra lopatokonakana kinung nga inaekia, ke ba ka sinro ae i te miau.

Erastus ore ellapatantali ta lollokanna nga maga kunna laekia e bollau ke ba ka sinro ae i te miau. Bae Kuaratus a i a kolingara ngallo nge Karais ke ba ka sinro ae i te miau bole.

[²⁴ Iau ka kavkava te Nutu ta lopengana a Iesus Karais A Avolaukita tungtungumane nge momo kala nge miau. Ka kaomannmannangana.]*

²⁵ Na ita ngaka kalapage Nutu ora kana ka gingginga ta pangaginggingi miau ta meisng gingging nga lopatokona ae miau kurumea ravung ngamiaungana ka pangamologa e pe e te Iesus Karais a iau pulimalage. Pangamologa laeala e te Karais ka i a talung ora Nutu pakoea ka pesingmatana papatu re pala, ²⁶ ava sonrau na i ke papote. Ba pangamologa ra ragau reke toe

* ^{16:24:} Pangamologa e momo nga Rom 16:24 ke momo nga lau palume mana ra ri ke pa rea pala.

Nutu kaona ke pa rea pala nga Lau Ae Nutu Kanna keke pulimalagapa'e nga karakarangana kurumea Nutu a momongana a sana lisina bangapangana, ta baina ragau re nga magame kinung nga loreapatokona te Nutu, ba ngeke longo te i. ²⁷Iala na ita ngaka kinpataea Nutu passavele kurumea kumangngana te ita ngallo nge Jesus Karais. I kasikena ka i a Nutu a lomatanakana. Ka kaomannmannangana.

Piunga Ba Bonga A Pau
The New Testament in the Mengen Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Mengen long Niugini
copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mengen

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-01-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 31 Aug 2023

3238a1a0-2fbe-509b-b9f0-e310db3d0d43